

WOLA PAMIĘCI THE MEMORY OF WOLA

CMENTARZ POWSTAŃCÓW WARSZAWY NA WOLI WARSAW INSURGENTS CEMETERY IN WOLA

„Powstanie warszawskie pochłonęło tysiące ofiar, ale najtragiczniejszy był los tych, którzy wymordowani bestialsko przez hitlerowskich oprawców zginęli w miejscach masowych egzekucji w pierwszych dniach sierpnia 1944 r.” – pisał autor relacji z pogrzebu ekshumowanych ofiar, który odbył się w Warszawie 6 sierpnia 1946 r.

Cmentarz Powstańców Warszawy na Woli jest nekropolią wyjątkową, największą tego rodzaju w Europie. Spoczywają na niej szczątki i prochy ok. 100 tys. osób poległych, zamordowanych i spalonych przez Niemców w czasie powstania warszawskiego – ludności cywilnej i żołnierzy – ekshumowanych z ulic Warszawy po zakończeniu II wojny światowej.

Cmentarzem tym władze Warszawy zamierzały uczcić bohaterstwo warszawiaków walczących w obronie swojego miasta, dlatego zdecydowały, że powstanie on w miejscu poświęconym krwią żołnierzy polskich, poległych w obronie naszej niepodległości od czasów rozbiorów. Za najbardziej odpowiedni uznano teren przy ulicy Wolskiej ze względu na jego historię i położenie – na szlaku wielu zbiorowych straceń w pierwszym okresie powstania warszawskiego (1944), a zarazem w pobliżu historycznej Reduty gen. Sowińskiego, miejsca krwawych walk w czasie powstania listopadowego (1831) i obrony Warszawy (1939).

Idea utworzenia Cmentarza Powstańców Warszawy zrodziła się w lipcu 1945 r. Wyborem miejsca pod nowy cmentarz zajęło się Biuro Odbudowy Stolicy, które wskazało na konieczność opracowania szczegółowego projektu „Cmentarza dla Poległych w Powstaniu 1944 r.”, które to zadanie powierzono we wrześniu 1945 r. architektom Romualdowi Gut-towi i Alinie Scholtzównie.

Uroczyste poświęcenie i otwarcie Cmentarza Powstańców Warszawskich odbyło się 29 listopada 1945 r. Pogrzeby trwały do początku lat 50. Największy miał miejsce 6 sierpnia 1946 r. W 1963 r. cmentarz został przeprojektowany, a w 1973 r. wzbogacony o monumentalny pomnik „Polegli Niepokonani”.

Na Cmentarzu Powstańców Warszawy spoczęły prochy ekshumowanych ze wszystkich dzielnic Warszawy, ludności cywilnej wymordowanej w czasie rzezi Woli, z terenu dawnego Generalnego Inspektoratu Sił Zbrojnych w Alejach Ujazdowskich, z siedziby Gestapo na Szucha oraz licznych miejsc straceń. Pochowano tu również żołnierzy września 1939 r., walk o Warszawę z 1945 r., więźniów Pawiaka i okolicznych mieszkańców oraz Żydów rozstrzelanych w latach 1940-1943 na stadionie „Skra” przy Okopowej.

Towarzystwo Przyjaciół Woli, wspierając wieloletnią działalność Komitetu ds. Cmentarza Powstańców Warszawy przy Światowym Związku Żołnierzy AK z panią Wandą Traczyk-Stawską na czele, pragnie przywrócić pamięć o cmentarzu, a przede wszystkim o spoczywających tu ofiarach, chcąc dochować wierności ideałom, za które wówczas zginęli.

Organizatorzy ♦ Organizers

Towarzystwo Przyjaciół Woli

Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych

Archiwum Państwowe m.st. Warszawy

Partnerzy ♦ Partners

Dom Spotkań z Historią

Komitet ds. Cmentarza Powstańców Warszawy przy Światowym Związku Żołnierzy Armii Krajowej

Archiwum Akt Nowych

Archiwum Główne Akt Dawnych

Narodowe Archiwum Cyfrowe

Inicjatorzy ♦ Originators

Prezes Towarzystwa Przyjaciół Woli
Michał Szerba

Honorowy Prezes Towarzystwa Przyjaciół Woli
dr Marek Tarczyński

“The Warsaw Uprising resulted in thousands of casualties, but the most tragic fate was met by those who were savagely murdered by Nazi executioners and died on mass execution sites in the first days of August 1944” – wrote the author of the account of the funeral of the exhumed victims, which was held in Warsaw on the 6th of August 1946.

The Warsaw Insurgents Cemetery in Wola is a unique necropolis, the biggest one of its kind in Europe. In it lie the remains and ashes of about one hundred thousand people fallen, murdered and burnt alive by the Germans during the Warsaw Uprising – soldiers and the civilian population – exhumed from the streets of Warsaw after World War II.

This cemetery was intended by the city authorities to honor the bravery of Warsaw's citizens that fought to defend their city. This is why the authorities decided that the cemetery will be built in a place that was sanctified by the blood of Polish soldiers that died fighting for our independence since the time of the partition of Poland. The most suitable grounds were found near Wolska Street. The decision was based on the location and history of these grounds – it was placed on the route of many group executions during the first phase of the Warsaw Uprising (1944), but also near the historic redoubt of general Sowiński, a place of bloody fighting during the November Uprising (1831) and the defense of Warsaw (1939).

The idea of creating the Warsaw Insurgents Cemetery was born in July 1945. The choice of the location of the new cemetery was done by the Warsaw Reconstruction Office, which has demonstrated that there is a need to lay down a specific project “Cemetery of the Fallen in the Uprising”. This task was given, in September 1945, to architects Romuald Gutt and Alina Scholtz.

The solemn consecration and opening of the Warsaw Insurgents Cemetery was done on 29 November 1945. The funerals started since the beginning of the 1950s. The biggest one happened on the 6th of August 1946. In 1963, the cemetery was redesigned and in 1973, the grandiose monument “The Fallen Unconquerable” was added.

In the Warsaw Insurgents Cemetery lie the ashes of the exhumed from all districts of Warsaw, the civilian population murdered during the massacre of Wola, from the grounds of the late General Inspectorate of the Armed Forces in the Aleje Ujazdowskie Street, from the headquarters of the Gestapo on Szucha Street and numerous execution sites. Also buried here are the soldiers of September 1939 campaign, soldiers of the battle of Warsaw 1945, prisoners of Pawiak and surrounding citizens and Jews executed by firing squad in the years 1940-1943, on the grounds of the “Skra” stadium on Okopowa Street.

The Society of the Friends of Wola, supporting the long-standing activities of the Warsaw Insurgents Cemetery Committee of the World Union of the Veterans of the Home Army with Mrs. Wanda Traczyk-Stawska at its head, wants to bring back the memory of the cemetery and above all about the victims that lie there, wanting to remain faithful to the ideas, for which they died.

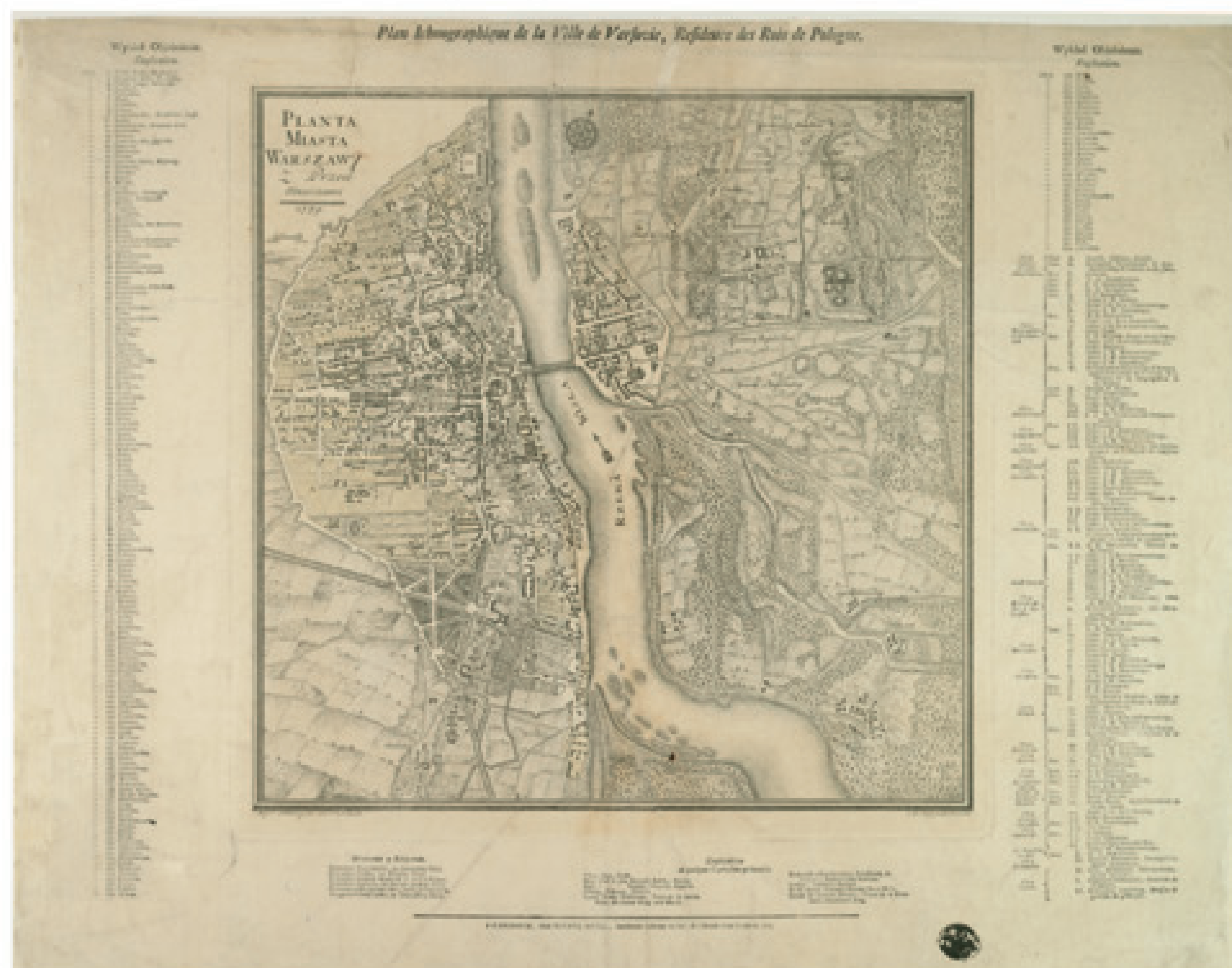
Scenariusz i opracowanie wystawy ♦ Script and development of the exhibition Marta Jaszczyńska, Violetta Urbaniak, Anna Wajs

Redakcja i korekta ♦ Editing and proofreading Jolanta Lewińska

Tłumaczenie na język angielski ♦ Polish to English translation Michał Zdanczewicz

Projekt graficzny ♦ Graphic design Lena Maminajszwili/ **MIASZ**

Przygotowanie do druku i wykonanie wystawy ♦ Set-up for printing and realization of the exhibition Studio Reklamy i Wydawnictwo **MIASZ**

„Plan Warszawy”, 1779 (AGAD) ♦ “Plan of Warsaw”, 1779 (AGAD)

„Plan Woli, 1815” (AGAD) ♦ “Plan of Wola, 1815” (AGAD)

„Elekcja na Woli pod Warszawą”, fragment, malarz nieznan, XVII w., (w: J. Walek, „Dzieje Polski w malarstwie i poezji”, Warszawa 1987) ♦ “Election in Wola near Warsaw”, fragment, painter unknown, 17th century (in: J. Walek, “History of Poland in painting and poetry”, Warsaw 1987)

„Kosynierzy i artylerzyści na szanach Warszawy 1794”, rys. A. Orłowski, (w: L. Ratajczyk, J. Teodorczyk, „Wojsko powstania kościuszkowskiego w oczach współczesnych malarzy”, Warszawa 1987) ♦ “Peasant soldiers and artillery-men on the bulwarks of Warsaw 1794”, drawing A. Orłowski, (in: L. Ratajczyk, J. Teodorczyk, “Army of the Kościuszko Uprising in the eyes of contemporary painters”, Warsaw 1987)

Początki Woli, dawnego przedmieścia Warszawy, sięgają XIV w. Po inkorporacji Mazowsza do Korony w 1526 r. dotychczasowa wieś księcia Wielka Wola Warszawska (*Magna Wola Varsoviensis*) została własnością królewską. Była dogodnie położona na uczęszczanym szlaku komunikacyjnym od przepraw przez Wisłę i Starej Warszawy, przez Rokitno i Sochaczew, do Poznania.

The beginnings of Wola, a past suburb of Warsaw, draw back to the 14th century. After the incorporation of Mazowsze (Mazovia) into the Crown of the Kingdom of Poland in 1526, the previously ducal village Wielka Wola Warszawska (Warsaw Grand Wola) (*Magna Wola Varsoviensis*) became the property of the king. It was conveniently located on a well-travelled route from the crossing of the Vistula and Old Warsaw, through Rokitno and Sochaczew, to Poznań.

W latach 1573–1764 w granicach Woli odbywały się elekcje królów polskich. Sejmy elekcyjne pozostawiły po sobie pamiętki w postaci charakterystycznych nazw (Kolo, ulice: Elekcyjna, Wolność, Obozowa), natomiast tworzące się jurydyki, czyli prywatne osady i miasteczka, ukształtowały nazwy: Młynów, Czyste, Grzybów, Leszno. Dawne trakty między polami, prostopadłe do głównej drogi, późniejszej ulicy Wolskiej, zmieniły się w ulice: Bema, Prądzyńskiego, Młynarską.

In the years 1573-1764, elections of the Polish kings were held within the boundaries of Wola. Election sejms left mementos in the shape of distinctive names (Kolo, street names such as Elekcyjna, Wolność, Obozowa), whereas the forming jurydyki, in other words private settlements and small towns, shaped the names: Młynów, Czyste, Grzybów, Leszno. Past roads between the fields, perpendicular to the main road, later to be Wolska Street, changed into the streets: Bema, Prądzyńskiego, Młynarska.

Po raz pierwszy Wola została poważnie zniszczona w okresie walk podczas tzw. potopu szwedzkiego: „Wieś Wielka Wola. Leży w mili od Warszawy, ma troje pole, funditus przez nieprzyjaciela spalona. Jest w tej wsi włók wszystkich nro 43 1/2 [...]. Na ten czas znajduje się włók osiadłych, które fruktyfikują nro 3 1/2 [...]. Ogrodnicy. Żadnych tych czasów ogrodników w tej wsi nie masz i dworskich budynków [...]”

(„Lustracje województwa mazowieckiego XVII w., cz. 2, 1660-1661”, wyd. A. Wawrzyńczyk, Warszawa 1989)

Wola was severely damaged for the first time during the fighting in the so called Swedish Deluge: “Grand Wola village. Lies a mile from Warsaw, has a three-field rotation, completely burnt down by the enemy. The village has 43,5 włók (old medieval measurement of surface) [...]. Today the village has 3,5 włók that provide produce of any kind [...].

Gardeners. No gardeners are present in the village at this time and no courtly buildings are present [...]” (“Inspekcje of the Mazowieckie Voivodship 17th century, part 2, 1660-1661”, publisher A. Wawrzyńczyk, Warsaw 1989)

Z czasem ziemia na Woli przechodziła w ręce mieszczan i szlachty. W XVIII w. stała się własnością Brühlów, potem Adama Ponińskiego, marszałka sejmu rozbiorowego, a następnie bankiera Karola Schulza. Powstawały liczne mieszczańsko-magnackie rezydencje, dając początek ulicy Dworskiej (dzisiejsza Kasprzaka).

With time the land in Wola passed on to the burghers and the nobility. In the 18th century it became the property of the Brühl family, then Adam Poniński, marshal of the Partition Sejm and afterwards it belonged to the banker Karol Schulz. Many aristocratic-bourgeois residences were built, giving birth to Dworska Street (today Kasprzaka Street).

Kolejnych zniszczeń Wola doznała za sprawą działań wojskowych podczas insurekcji kościuszkowskiej. Już od końca kwietnia 1794 r. budowano fortyfikacje na terenie dawnych dóbr podskarbiego Adama Ponińskiego i wokół kościoła św. Wawrzyńca. Od 13 lipca do 5 września 1794 r. trwały walki z Prusakami na Woli. Obroną Woli dowodził generał Józef Zajączek. Ostatecznie wróg wycofał się spod Warszawy.

Wola suffered subsequent damage as a result of military action during the Kościuszko Insurrection. Starting from the end of April 1794, fortifications were built on the past demesne of treasurer Adam Poniński and around the St. Lawrence Church. Fighting with the Prussians in Wola lasted from the 13th of July to the 5th of September 1794. The defense of Wola was led by general Józef Zajączek. In the end the enemy retreated from the suburbs of Warsaw.

**CMENTARZ POWSTAŃCÓW
WARSZAWY NA WOLI
WARSAW INSURGENTS
CEMETERY IN WOLA**

Wola w powstaniu listopadowym i w okresie popowstaniowym

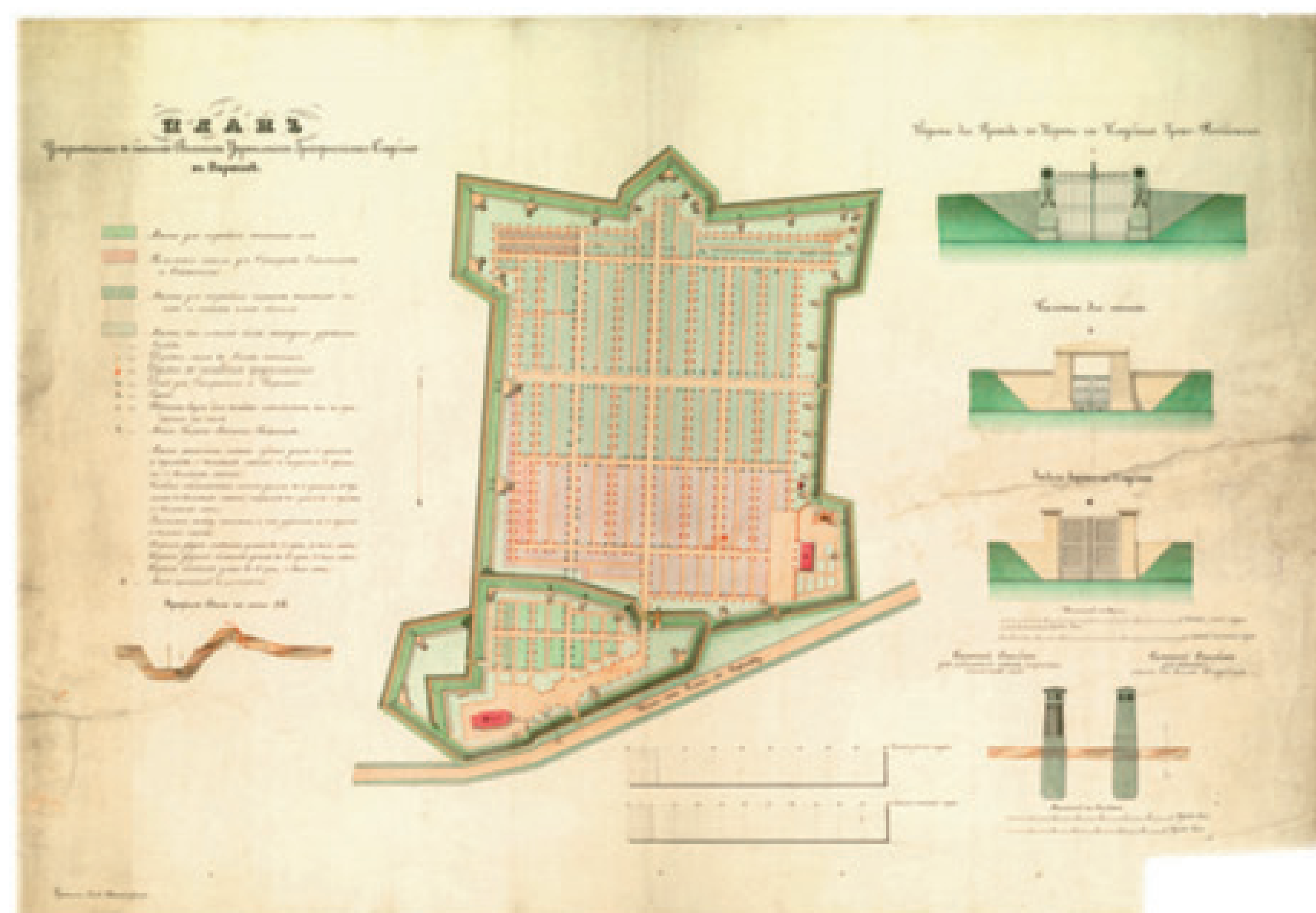
Wola during the November Uprising and the period after the Uprising

„Sowiński na okopach Woli”, W. Kossak, (w: J. Walek, „Dzieje Polski w malarstwie i poezji”, Warszawa 1987) ♦ „Sowiński in the Trenches of Wola”, W. Kossak, (in: J. Walek, “History of Poland in painting and poetry”, Warsaw 1987)

„Szturm na Wolę 1831”, (w: „Wolska tarcza czyli rzecz o generale Sowińskim”, Warszawa 2006) ♦ “The Assault on Wola 1831”, (in: “The Wola Shield or a Thing about General Sowiński”, Warsaw 2006)

Plan cmentarza prawosławnego, 2. poł. XIX w. (AGAD) ♦ Plan of an Orthodox cemetery, second half of the 19th century (AGAD)

Kościół św. Wawrzyńca, „Tygodnik Ilustrowany” 1906 ♦ St. Lawrence Church, “Tygodnik Ilustrowany” (“Illustrated Weekly”) 1906

Pozostałości okopów na Woli z czasów powstania listopadowego, „Tygodnik Ilustrowany” 1906 ♦ The remains of the trenches in Wola from the November Uprising period, “Tygodnik Ilustrowany” (“Illustrated Weekly”) 1906

Wolskie szanice stały się linią zaciętej obrony Warszawy podczas ostatnich walk powstania listopadowego. Ich umacnianie trwało od końca czerwca 1831 r. do dnia szturmów wojsk rosyjskich, dowodzonych przez gen. Iwana Paskiewicza, na Warszawę, tj. do 6 września 1831 r.

Obroną reduktu nr 56 dowodził gen. Józef Sowiński. Mimo niezwykle zaciętej obrony, po ośmiu godzinach walk z przeważającymi i wciąż nowymi oddziałami wroga, szaniec padł, a jego dowódca poniósł bohaterską śmierć:

„W starym kościółku na Woli
Został jenerał Sowiński,
Starzec o drewnianej nodze,
I wrogom się broni szpadą;
A wokół leżą wodze
Batalionów i żołnierze,
I potrzaskane armaty,
I gwery: wszystko stracone!
Jenerał się poddać nie chce,
Ale się staruszek broni
Oparłszy się na ołtarzu,
Na białym bożym obrusie,
I tam łokieć położywszy,
Kędy zwykle mszały kładą,
Na lewej ołtarza stronie,
Gdzie ksiądz Ewangelią czyta. [...]”

J. Słowacki „Sowiński w okopach Woli” (fragm.)

The bulwarks of Wola became a line of a fierce defense of Warsaw, during the last days of fighting in the November Uprising.

Fortifying of the bulwarks lasted from the end of June 1831 to the 6th of September 1831 – the day of the assault of the Russian army, led by general Iwan Paskiewicz.

The defense of redoubt no. 56 was led by general Józef Sowiński. Despite a fierce defence, after eight hours of fighting against an overwhelming number of enemy troops, with still new troops coming into the fight, the bulwark fell and its commander died a heroic death.

“In the old churchhouse of Wola
General Sowiński remained,
Old man with a wooden leg,
Defending himself with a sword;
All around him lie commanders
Of battalions with their soldiers,
Muskets scattered, broken cannons,
Everything is devastated!
The General will not surrender,
The old man defends himself
Leaning up against the altar
On the sacred linen white,
There he rests his weary elbow
Where they lay the holy missals
On the left side of the altar
Where the priest reads from the Gospel. [...]”

J. Słowacki “Sowiński in the Trenches of Wola” (fragment). Translated by: Walter Whipple

Pierwsze wzmianki o kościele św. Wawrzyńca na Woli pochodzą z początków XV w. W 1611 r. powstała przy nim samodzielna parafia. Budowę barokowego murowanego kościoła, po zniszczeniu podczas potopu drewnianej świątyni, ukończono w połowie XVIII w., zaś w latach 90. XVIII w. powstały na Powązkach, „w polu” trzy cmentarze: rzymskokatolicki, luterański i kalwiński.

Po powstaniu kościuszkowskim wzniesiono w rejonie wolskiego przedmieścia, gdzie obecnie jest cmentarz prawosławny i kościół św. Wawrzyńca, fortyfikacje obronne, tzw. Redutę Wolską, która stała się głównym szanłem wolskim o numerze 56. Zniszczony podczas walk kościół zamieniono po powstaniu na cerkiew, zwróconą Kościołowi katolickiemu dopiero podczas I wojny światowej, zaś w obrębie szanców obronnych powstał cmentarz prawosławny.

The first mentions of St. Lawrence Church in Wola come from the beginning of the 15th century. In 1611 a independent parish was formed beside the Church. The building of a baroque church made of brick, after the destruction of the wooden church in a deluge, was finished midway through the 18th century. In the 1790s, in Powązki “in the field”, three cemeteries were built: Roman Catholic, Lutheran and Calvinist.

After the Kościusko Uprising, defense fortifications were built in the Wola suburb area, currently the location of the Orthodox cemetery and St. Lawrence Church. Those fortifications, the so-called Wola Redoubt, became the main bulwark of Wola with the number 56.

The church was destroyed during the fighting and after the Uprising was turned into an Orthodox church. It was return to the Catholic Church during World War I and an Orthodox cemetery was built within the boundaries of the defense bulwarks.

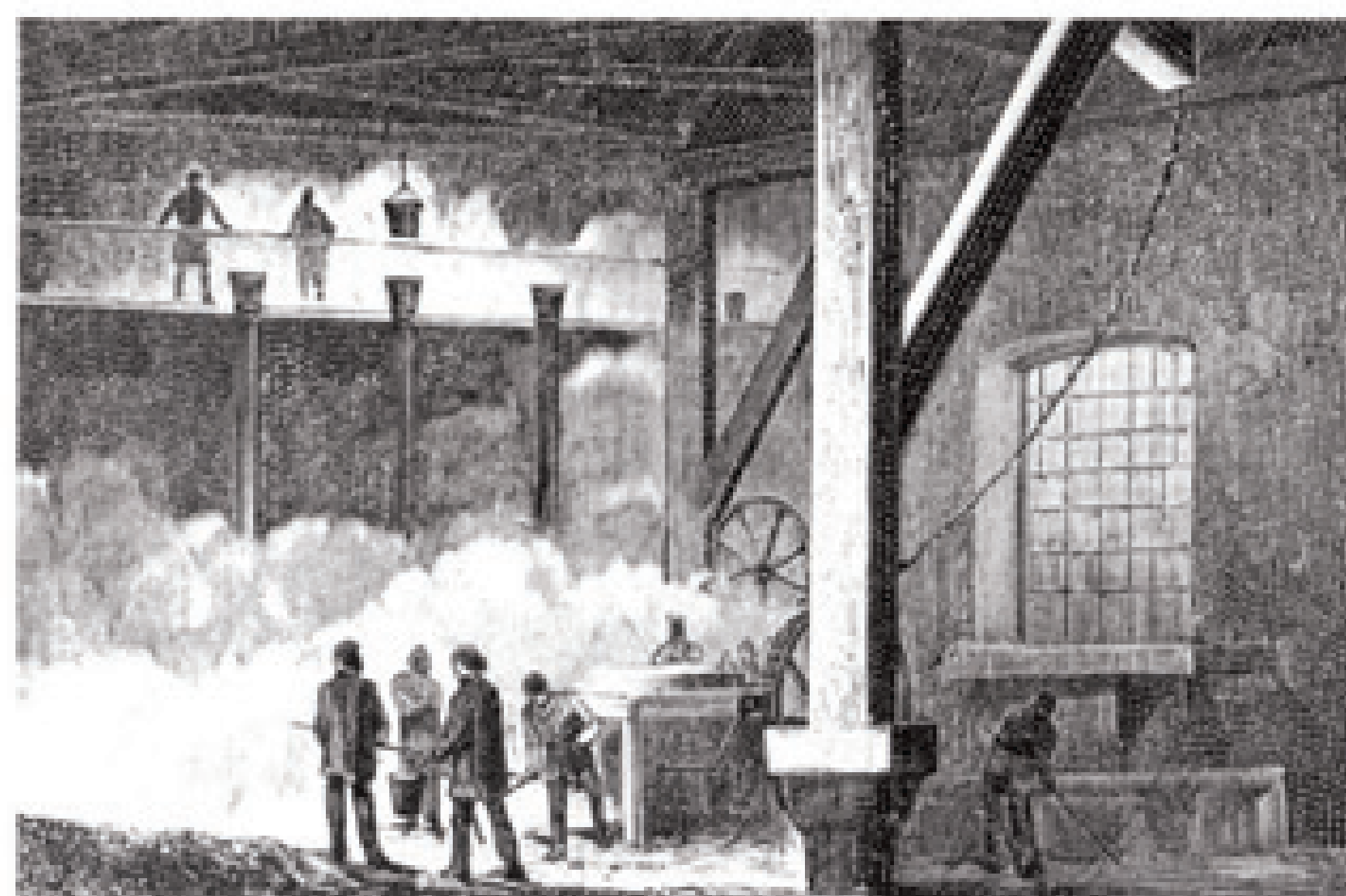

Przemysłowa Wola (w XIX stuleciu i na początku XX)

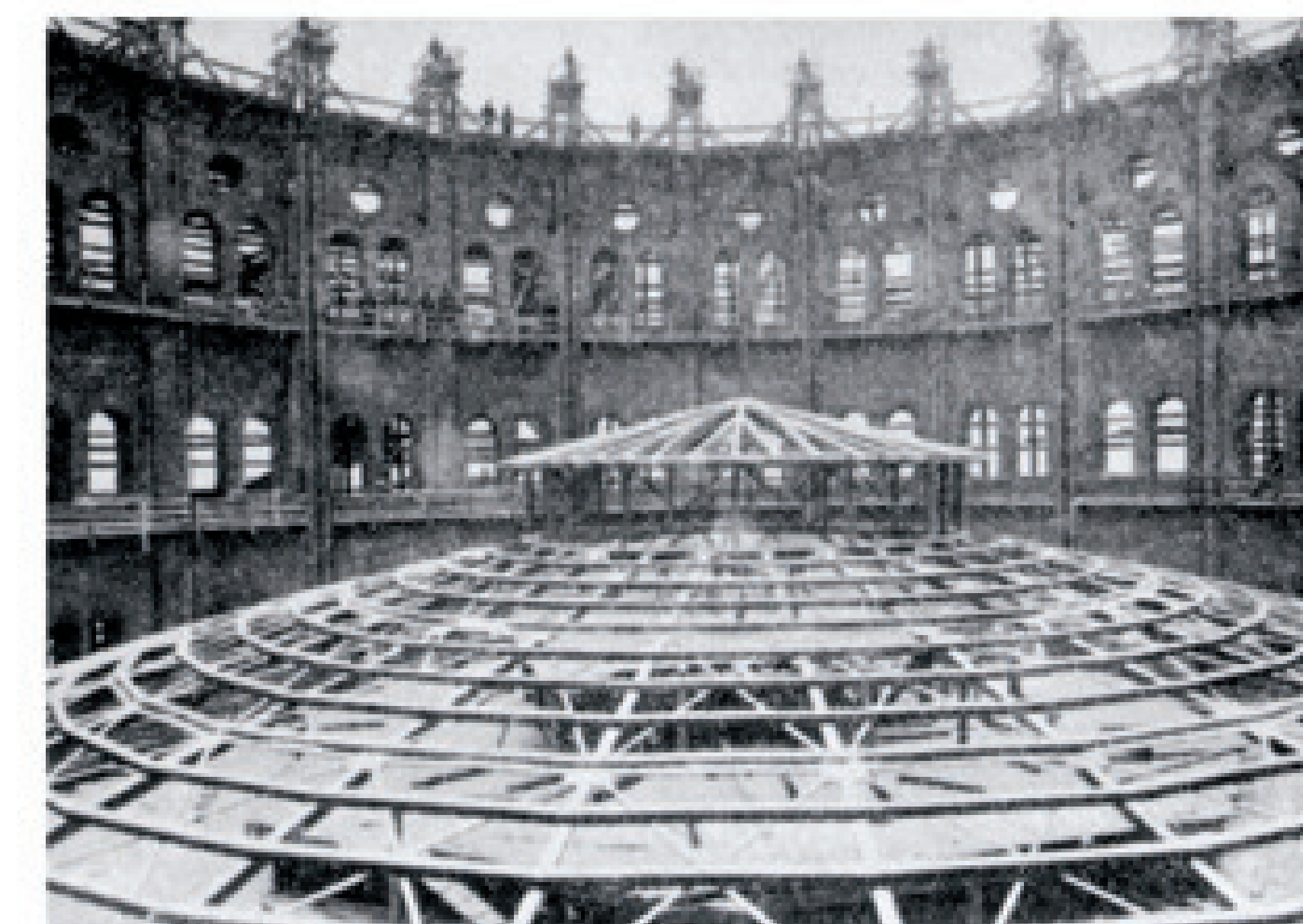
Industrial Wola (in the 19th century and the beginning of the 20th century)

Wnętrze hali z kadziami do moczenia skór w garbarni braci Temlerów i Szwedego w Warszawie, 1873 (APW) ◆ Interior of the hall with vats for soaking leather in the brothers Temler and Szwed tannery, 1873 (APW)

Odlewnia w zakładach Lilpopa, Raua i Loewensteina, 1883 (APW) ◆ A foundry in the Lilpop, Rau and Loewenstein factory, 1883 (APW)

Budowa zbiornika gazu za rogatkami wolskimi, przed 1912 (APW) ◆ The building of gasholders behind the Wola tollgates, before 1912 (APW)

Znak firmowy z widokiem ogólnym na zabudowania fabryczne zakładów „Norblin, Buch i T. Werner”, ok. 1890 (APW) ◆ Trademark with a general view of the factory grounds in the factory “Norblin, Buch and T. Werner”, about 1890 (APW)

Jedyna miejscowa fabryka
OBIEĆ PAPIEROWYCH
J. FRANASZEK
Fabryka: Wolska 43.
Skład: Krak.-Przedm. Nr. 15.

Przysposobiła wielki wybór **Obieć Papierowych** oryginalnych **deseń** paryskich, od najtańszych, począwszy od 10 kop. za rulon do wspaniałych imitujących skóry korduańskie i materje jedwabne, które również na żądanie wykonywają się podług materji meblowych.

Fróby obieć wysła się na żądanie gratis.
Cerały i Rolety do Okien w wielkim wyborze.

Reklama prasowa Fabryki Obieć Papierowych J. Franaszka, ul. Wolska 43, „Kurier Warszawski” 1906 ◆ A press advertisement of J. Franaszek's paper coverings factory, Wolska Street 43, “Kurier Warszawski” (“Warsaw Courier”) 1906

Kotłownia Fabryki Chemicznej na Woli, przy ulicy Dworskiej 25, 1926 (APW) ◆ Boiler-house of the Chemical Factory in Wola, Dworska Street 25, 1926 (APW)

Na początku XIX w. pojawiła się na Woli gospodarka rolno-przetwórcza. Prężnie rozwijało się garbarstwo, młynarstwo, gorzelnictwo, piwowarstwo; w licznych ogrodach uprawiano warzywa i owoce. Rozwijało się budownictwo mieszkalne oraz infrastruktura usługowa na rzecz miasta i przybywających gości: karczmy, zajazdy. Zbudowana w 1845 r. Kolej Warszawsko-Wiedeńska znacznie rozszerzyła kontakty Warszawy z Europą oraz dalszymi kontynentami. Stała się bodźcem do rozwoju lokalnego przemysłu i handlu.

In the beginning of the 19th century agriculture and the food processing industry began to appear in Wola. Tanning, milling, distilling and beer brewing industries experienced energetic growth, while fruits and vegetables were grown in gardens all around Wola. There was also growth in housing and service infrastructure built for the surrounding city and arriving guests: taverns and hostels. The Warsaw-Vienna Railway, built in 1845, greatly increased the amount of contact that Warsaw had with Europe and further continents. It became an incentive for the growth of local industry and trade.

Wola, obejmująca Dzielnice Zachodnią i przedmieście wolskie, rozwijała swój przemysł już od początków XIX w. Działały tu takie zakłady, jak: fabryka „Norblin, B-cia Buch i T. Werner” (od 1809) czy garbarnia B-ci Pfeiffer (1927). Z czasem pojawiły się elewatory zbożowe na Młynowie, browary Haberbuscha i Schiele (początkowo na rogu Krochmalnej i Ciepłej) oraz Machleja (na rogu Chłodnej i Wroniej), gazownia, elektrownia tramwajowa na Przyokopowej, Zakłady Mechaniczne „Lilpop, Rau i Loewenstein” oraz wiele innych.

Wola, encompassing the Western District and the Wola suburbs, has been developing its industry since the beginning of the 19th century. Types of companies that were in operation there: “Norblin, Brothers Buch and T. Warner” factory (from 1809) or the Pfeiffer brothers tannery (1927). With time grain elevators appeared in Młynów, Haberbusch and Schiele brewery (initially on the corner of Krochmalna Street and Ciepła Street) and Machleja brewery (on the corner Chłodna Street and Wronia Street), gasworks, tram power station on Przyokopowa Street, “Lilpop, Rau and Loewenstein” mechanical plant and many others.

Równocześnie szybko rosła liczba ludności Woli: od 9 tys. mieszkańców w 1890 r. do 40 tys. w 1915 r. Znaczna jej część zatrudniona była w licznych zakładach, tworząc wielką siłę w rozwijającym się ruchu robotniczym, działającym na rzecz poprawy sytuacji społecznej i bytowej środowiska robotniczego. Powstawały organizacje i kółka robotnicze, także o charakterze politycznym. Do upadku rewolucji w 1905 r. organizowano strajki i manifestacje pierwszomajowe.

Od 1880 r. na Woli intensywnie rozwija się budownictwo mieszkalne – powstają kilkupiętrowe, pięknie zdobione kamienice z oficynami przy ulicach: Wolskiej, Karolkowej, Chłodnej, Młynarskiej, oraz uboższe, drewniane, zaledwie jedno- lub dwupiętrowe przy: Żytniej, Płockiej, Siedmiogrodzkiej. W 1900 r. Fundacja „Tanie Mieszkania w Warszawie im. Hipolita i Ludwiki małż. Wawelbergów” oddała do użytku kilkaset wygodnych mieszkań dla uboższych rodzin robotniczych i rzemieślniczych (między ulicami Górczewską, Działdowską i Staszica). Z kolei w latach 30. powstało osiedle domków jednorodzinnych dla pracowników Ministerstwa Poczty i Telegrafów, tzw. Boernerowo.

Concurrently there was fast growth in the number of residents of Wola: from nine thousand residents in 1890 to forty thousand in 1915. A large part of those residents was employed in numerous companies, creating an enormous force in the growing workers movement, that acted towards the improvement of the social and economical status of the working class. Worker groups and organizations were founded, some with political focus. After the fall of the Revolution of 1905, strikes and May Day demonstrations were organized. From 1880 there is extensive growth in the housing industry in Wola. Beautiful, multi-storey apartment houses with annexes are built on Wolska Street, Karolkowa Street, Chłodna Street and Młynarska Street, with several poorer, wooden, one or two-storey ones on Żytnia Street, Płocka Street, Siedmiogrodzka Street. In 1900 the “Hipolit and Ludwika Wawelberg Cheap Apartments in Warsaw” Foundation put into use several hundred comfortable apartments for poorer families of workers and craftsmen (the apartments were located Górczewska Street, Działdowska Street and Staszica Street). In turn, in the 1930s, many single-family homes were built for the employees of the Ministry of Post and Telegraphs, the so-called Boernerowo.

Karol Szczeciński, pierwszy prezes Towarzystwa Przyjaciół Woli („Wola ongi i dziś. Praca zbiorowa wydana z racji 20-lecia działalności Towarzystwa Przyjaciół Woli w Warszawie”, Warszawa 1938)
◆ Karol Szczeciński, the first president of the Society of Friends of Wola (“Wola Once and Today. Joint publication released on the 20th anniversary of the operation of the Society of Friends of Wola in Warsaw”, Warsaw 1938)

Jan Hoppe, poseł na Sejm IV kadencji, prezes Towarzystwa Przyjaciół Woli („Wola ongi i dziś. Praca zbiorowa wydana z racji 20-lecia działalności Towarzystwa Przyjaciół Woli w Warszawie”, Warszawa 1938)
◆ Jan Hoppe, member of the Sejm of the Republic of Poland, 4th term, president of the Society of Friends of Wola (“Wola Once and Today. Joint publication released on the 20th anniversary of the operation of the Society of Friends of Wola in Warsaw”, Warsaw 1938)

Pomnik i park generała Sowińskiego na Woli – inicjatywy Towarzystwa Przyjaciół Woli w okresie dwudziestolecia („Wola ongi i dziś. Praca zbiorowa wydana z racji 20-lecia działalności Towarzystwa Przyjaciół Woli w Warszawie”, Warszawa 1938) ◆ Monument and general Sowiński Park in Wola – initiatives of the Society of Friends of Wola during the interwar period (“Wola Once and Today. Joint publication released on the 20th anniversary of the operation of the Society of the Friends of Wola in Warsaw”, Warsaw 1938)

Na walnym zebraniu Towarzystwa Przyjaciół Woli w 1937 r. („Wola ongi i dziś. Praca zbiorowa wydana z racji 20-lecia działalności Towarzystwa Przyjaciół Woli w Warszawie”, Warszawa 1938) ◆ General meeting of the Society of the Friends of Wola in 1937 (“Wola Once and Today. Joint publication released on the 20th anniversary of the operation of the Society of the Friends of Wola in Warsaw”, Warsaw 1938)

Koło Pań — żon działaczy Towarzystwa Przyjaciół Woli, aktywnie wspierające działalność towarzystwa, [ok. 1938] („Wola ongi i dziś. Praca zbiorowa wydana z racji 20-lecia działalności Towarzystwa Przyjaciół Woli w Warszawie”, Warszawa 1938) ◆ Ladies Club - wives of Society of Friends of Wola activists, actively supporting the Society, [about 1938], (“Wola Once and Today. Joint publication released on the 20th anniversary of the operation of the Society of Friends of Wola in Warsaw”, Warsaw 1938)

5 listopada 1916 r. zostaje powołane do życia Towarzystwo Przyjaciół Woli (TPW), od tego momentu reprezentujące dzielnicę, kierujące jej rozwojem i upamiętniające miejsca związane z jej historią. W utworzeniu TPW znaczący udział mieli m.in. pierwszy prezes TPW Karol Szczeciński oraz jego żona Zofia, pierwszy skarbnik, ks. Feliks Puchalski (do 1920 r. proboszcz parafii św. Stanisława Biskupa i Męczennika) oraz Ignacy Grabowski.

◆ On the 5th of November 1916 the Society of Friends of Wola (TPW) is founded and from this moment TPW represents the district, guides its growth and preserves the memory of the places connected to its history. Among those having an important role in the creation of TPW were: the first president of TPW Karol Szczeciński and his wife Zofia, the first treasurer, priest Feliks Puchalski (from 1920 the parson of the St. Stanislaus the Bishop and Martyr parish) and Ignacy Grabowski.

Towarzystwo Przyjaciół Woli skupiło swą działalność na podjęciu szerokiej akcji oświatowej i społecznej, obejmującej budowę nowych szkół, wodociągów i kanalizacji, realizację prac brukarskich (m.in. ul. Wolskiej), ułożenie ulicznych chodników, doprowadzenie elektryczności, poprawę oświetlenia, usprawnienie komunikacji w dzielnicy, a także stworzenie bazaru żywnościowego.

Z inicjatywy TPW w 1934 r. powstał Ogród Jordanowski przy ul. Ludwiki, a na terenie dawnych glinianek Merenholca, przylegających do cmentarza prawosławnego na Reducie, w 1936 r. otwarto park im. gen. Sowińskiego, a rok później pomnik gen. Sowińskiego, dłuta prof. T. Breyera. W okresie prezesury TPW Jana Hoppe (od 1936 r.), posła na Sejm RP, Towarzystwo miało swoją siedzibę przy ul. Wolskiej 66, przy której działała biblioteka i orkiestra. TPW organizowało rocznice obchodów insurekcji kościuszkowskiej oraz 100-lecia powstania listopadowego.

◆ The Society of Friends of Wola focused its activity on undertaking widescale educational and civil actions encompassing the building of new schools, building waterworks and sewage systems, doing paver works (among others Wolska Street), arranging of street sidewalks, obtaining electricity in one's home, improvement of lighting, improvement in communication in the district and also creation of a food market.

From the actions taken by the TPW, in 1934 the Jordanowski Garden was created on Ludwiki Street. In 1936 the general Sowiński Park was opened on the grounds of late Merenholca mud huts, which bordered the Orthodox cemetery located on the redoubt. A year later the general Sowiński monument was unveiled, sculpted by profesor T. Breyer. During the TPW presidency of Jan Hoppe (from 1936), member of the Sejm of the Republic of Poland, the Society had its headquarters on Wolska Street 66. A library and an orchestra were active near the headquarters. TPW organized anniversaries of the Kościuszko Insurrection and hundred year anniversary of the Warsaw Uprising.

Intensywną działalność Towarzystwa Przyjaciół Woli przerwał wybuch drugiej wojny światowej. Wznowiona została dopiero w 1966 r., w ramach Oddziału Wolskiego Towarzystwa Przyjaciół Warszawy. Inicjatywami towarzystwa było m.in. powstanie Muzeum Woli (1974), pomnika „Electio Viritim” (1997), liczne publikacje i inscenizacje historyczne. Od 2003 r., po usamodzielnieniu się Oddziału, prezesami TPW byli dr Marek Tarczyński, inż. Jan Boerner, a obecnie jest nim Michał Szczerba, poseł na Sejm RP.

◆ The intensive activity of the Society of Friends of Wola was interrupted by the breakout of World War II. The activity resumed in 1966 as a part of the Wola Branch of the Society of Friends of Warsaw. The initiatives of the Society, among others: creation of the Wola Museum (1974), creating of the “Electio Viritim” monument (1997), numerous publications and historical reenactments. From 2003, after the Branch became independent, the presidents of the TPW were: Dr Marek Tarczyński, engineer Jan Boerner and currently the president is Michał Szczerba, member of the Sejm of the Republic of Poland.

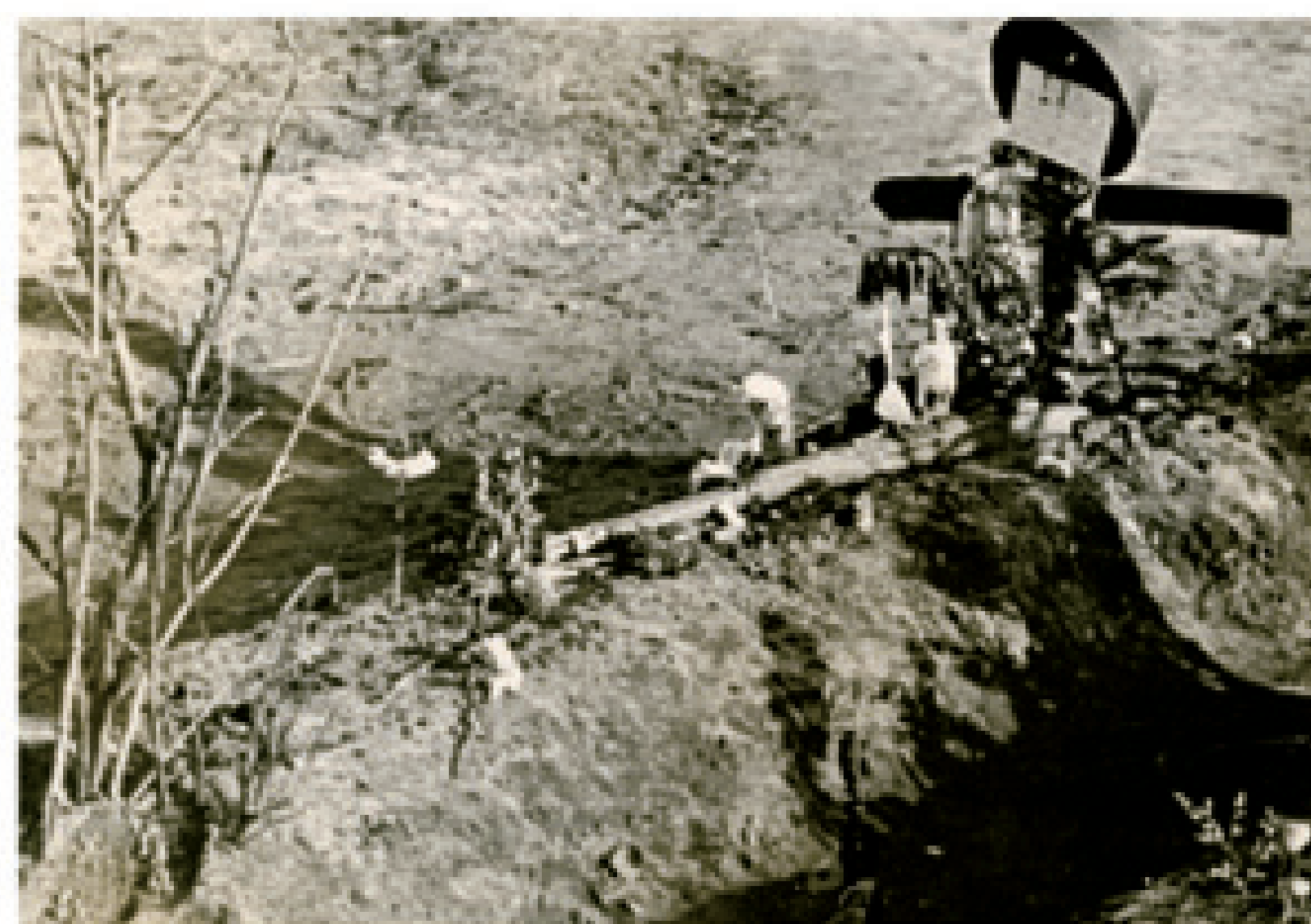

**CMENTARZ POWSTAŃCÓW
WARSZAWY NA WOLI**
**WARSAW INSURGENTS
CEMETERY IN WOLA**

Wrzesień 1939
September 1939

Kolumna wojsk niemieckich na ulicy Marszałkowskiej w Warszawie, 2 X 1939, fot. NN (APW) ◆ Column of German troops on Marszałkowska Street in Warsaw, 2 October 1939, photographer unknown (APW)

Żołnierski grób – ulica Skaryszewska na Pradze, [1939], fot. NN (APW) ◆ A soldier's grave – Skaryszewska Street in Praga, [1939], photographer unknown (APW)

Prowizoryczny cmentarz wojskowy, [1939], fot. NN (APW) ◆ Provisional military cemetery, [1939], photographer unknown (APW)

Fotoplan Warszawy, 1939, fot. NN (APW) ◆ Photoplan of Warsaw, 1939, photographer unknown (APW)

Ulica Chłodna, grób na skwerku przed kościołem Karola Boromeusza, [1939], fot. NN (APW) ◆ Chłodna Street, grave on the square in front Karol Boromeusz Church, [1939], photographer unknown (APW)

1 września 1939 r. o 4.45, bez wypowiedzenia wojny i ogłoszenia mobilizacji, wojska niemieckie uderzyły na Polskę. Prezydent RP Ignacy Mościcki wydał odezwę, w której informował o niesprokowanej agresji Niemiec przeciwko Polsce oraz wzywał naród do obrony wolności i niepodległości kraju.

◆ On the 1st of September 1939, 4.45 a.m., without declaring war and announcing a general mobilization, German troops invaded Poland. The President of the Republic of Poland Ignacy Mościcki issued a proclamation in which he informed about the unprovoked aggression of Germany towards Poland and called the people to defend the freedom and independence of the country.

8 września od strony Ochoty i Woli (Grójecką i Wolską) rozpoczął się atak 4 Dywizji Panczernej Wehrmachtu na Warszawę. Wobec skuteczności polskiej obrony załamał się. Strona niemiecka poniosła duże straty. 11 września Naczelny Wódz wydał rozkaz bezwzględnej obrony Warszawy.

◆ On the 8th of September, from the direction of Wola and Ochota (Grójecka Street and Wolska Street), began the assault on Warsaw. It was done by the 4th Panzer Division of the Wehrmacht. Facing strong Polish opposition the attack faltered. The German side took heavy casualties. On the 11th of September the Commander-in-Chief ordered the unconditional defense of Warsaw.

W dniach 13–15 września Niemcy okrążyli stolicę Polski. Przebywający 17 września 1939 r. w okolicach Warszawy, Adolf Hitler wydał rozkaz artyleryjskiego ostrzału Warszawy. W ten sposób chciał zmusić jej obrońców do kapitulacji. Gdy tak się nie stało, nastąpiła (wbrew postanowieniom IV konwencji haskiej) dalsza eskalacja działań zbrojnych wymierzonych przeciwko cywilnej ludności Warszawy. W dniach 17 i 23 września hitlerowcy dokonali szczególnie ciężkich bombardowań. 25 września, w ramach przygotowań do ostatecznego uderzenia na Warszawę, przeprowadzono potężny ostrzał artyleryjski, który zakończył się dywanowym atakiem Luftwaffe. 26 września rozpoczął się szturm na Warszawę, ale miasta nie zdobyto. Obrona trwała nadal, ale z powodu braku środków do walki, pożywienia i wody oraz krytycznego położenia ludności. Dowództwo Obrony Warszawy podjęło dramatyczną decyzję o poddaniu bohaterskiego miasta. 28 września 1939 r. podpisany został honorowy akt kapitulacji Warszawy. Zginęło ok. 25 000 cywilów, rannych zostało ok. 50 000 osób cywilnych i żołnierzy, do niewoli niemieckiej dostało się ok. 120 000–140 000 żołnierzy polskich. Straty materialne przekroczyły wartość 3 mld przedwojennych złotych. Zniszczenia w zabudowie miasta dotknęły 12 proc. budynków. Zagładzie uległy bezcenne dla kultury polskiej zbiory muzealne i biblioteczne.

◆ From the 13th to the 15th of September Germans surrounded the capital of Poland. Adolf Hitler, who was near Warsaw on the 17th of September 1939, ordered for the bombardment of Warsaw. By doing this he wanted to force the defenders of the city to surrender. When this did not occur, there was an escalation of military action against the civilian population of Warsaw (which was against the resolutions set in the IV Hague Convention). On the 17th and 23rd of September the Nazis undertook especially heavy bombings of Warsaw. On the 25th of September, in preparations for the final assault on Warsaw, there was a powerful artillery bombardment that ended with a carpet bombing of the city by the Luftwaffe. On the 16th of September the assault on Warsaw began, but the city was not seized. The defense was still going on, but with no means to continue military action, shortages of water and food and critical situation of the civilian population the Command of the Defence of Warsaw decided to surrender the heroic city. On the 28th of September 1939 the honorary capitulation of Warsaw was signed. About twenty five thousand civilians died, about fifty thousand civilians and soldiers were wounded, about one hundred twenty thousand to one hundred forty thousand Polish soldiers were taken captive by the Germans. Material damage exceeded three billion pre-war zlotys. About twelve percent of the city's buildings were destroyed. Museum and library collections that were priceless for the Polish culture were also destroyed.

Ulica Wolska, mężczyzna niosący trumnę, [1939], fot. NN (APW) ◆ Wolska Street, a man carrying a coffin, [1939], photographer unknown (APW)

Prowizoryczny grób na ulicy Wolskiej, na ramionach krzyża niewyraźny napis: „[...] tu leży nieznaną żołnierz [...]”, obok grobu stoi niemiecki żołnierz, [1939] (APW)
◆ Provisional grave on Wolska Street, on the bars of the cross a fuzzy inscription: “[...] here lies an unknown soldier [...]”. Next to the grave a German soldier, [1939] (APW)

Groby przed kościołem św. Aleksandra na placu Trzech Krzyży, [1939] (APW) ◆ Graves in front of the St. Alexander Church on Trzech Krzyży Square, [1939] (APW)

Groby na skwerku przed kościołem Karola Boromeusza przy ulicy Chłodnej, [1939], fot. NN (APW) ◆ Graves on the square in front of Karol Boromeusz Church on Chłodna Street, [1939], photographer unknown (APW)

Żołnierski grób, [1939] (APW) ◆ A soldier's grave, [1939] (APW)

Oddział powstańczy na placu Napoleona, 1944, fot. T. Bukowski (APW)
◆ An insurgent squad on Napoleon Square, 1944, photographer T. Bukowski (APW)

Zbiorowy pogrzeb ofiar ostrzału przy ulicy Wareckiej, 1944, fot. T. Bukowski (APW) ◆ Mass funeral of bombardment victims on Warecka Street, 1944, photographer T. Bukowski (APW)

Zniszczony budynek Domu Książki Polskiej przy placu Trzech Krzyży, 1944, fot. NN (APW) ◆ The destroyed building of the House of Polish Books on Trzech Krzyży Square, 1944, photographer unknown (APW)

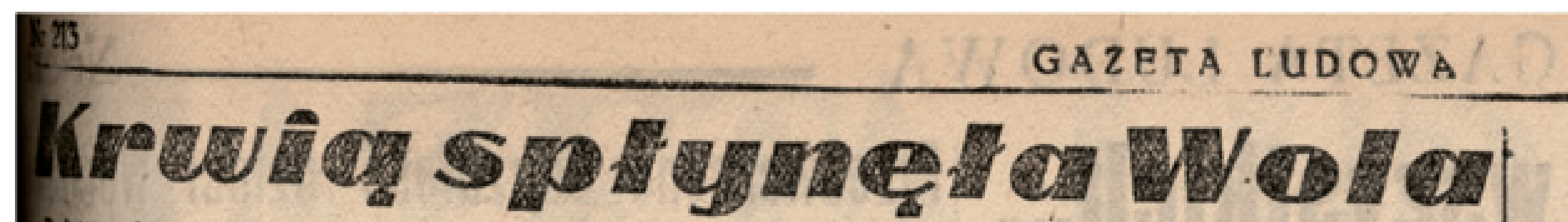
Przygotowanie do pogrzebu ofiar eksplozji ładunków wybuchowych na terenie Filharmonii, 28 VIII 1944, fot. NN, (APW) ◆ Preparations for the funeral of the victims of the explosion of the explosive charges in the Warsaw Philharmonic, 28 August 1944, photographer unknown, (APW)

Pogrzeb sierżanta Alfonsa Galla, powstańca z batalionu „Kiliński”, przy ulicy Boduena 5, 27 VIII 1944, fot. NN (APW)
◆ Funeral of sergeant Alfons Gall, insurgent from the “Kiliński” battalion, on Boduen Street 5, 27 August 1944, photographer unknown (APW)

1 sierpnia 1944 o godz. 17.00 rozpoczęło się powstanie warszawskie. Opracowany przez komendanta okręgu warszawskiego AK, płk. Antoniego Chruściela „Montera”, plan powstania zakładał, że oddziały polskie będą prowadzić działania zaczepne przez 2–3 dni, maksymalnie do 14 dni (przy założeniu możliwości uzyskania broni zdobyczej i ze zrzutów). W rzeczywistości powstańcy walczyli 63 dni.

◆ On the 1st of August 1944, 5 p.m., the Warsaw Uprising began. The plan of the chief of AK (“Home Army”) for the Warsaw area, colonel Antoni Chruściel “Monter” (“Assembler”), assumed that the Polish forces will conduct military action for two or three days, with the maximum being fourteen days (assuming the possibility of gaining weaponry from captured troops and from drops). In reality the insurgents fought for sixty three days.

„Gazeta Ludowa” 1946, nr 213
◆ “Gazeta Ludowa” (“People’s Gazette”) 1946, no. 213

Zniszczony Mariensztat i zbombardowane domy Powiśla, [1944], fot. „Foto-Kopia” Warszawa (APW) ◆ Destroyed Mariensztat and bombed houses in Powiśle, [1944], photographer “Foto-Kopia” (“Photo-Copy”) Warsaw (APW)

Ruiny przy ulicy Nowy Świat, w głębi widoczna barykada, [1944], fot. T. Bukowski (APW) ◆ Ruins on Nowy Świat Street, in the background a visible barricade, [1944], photographer T. Bukowski (APW)

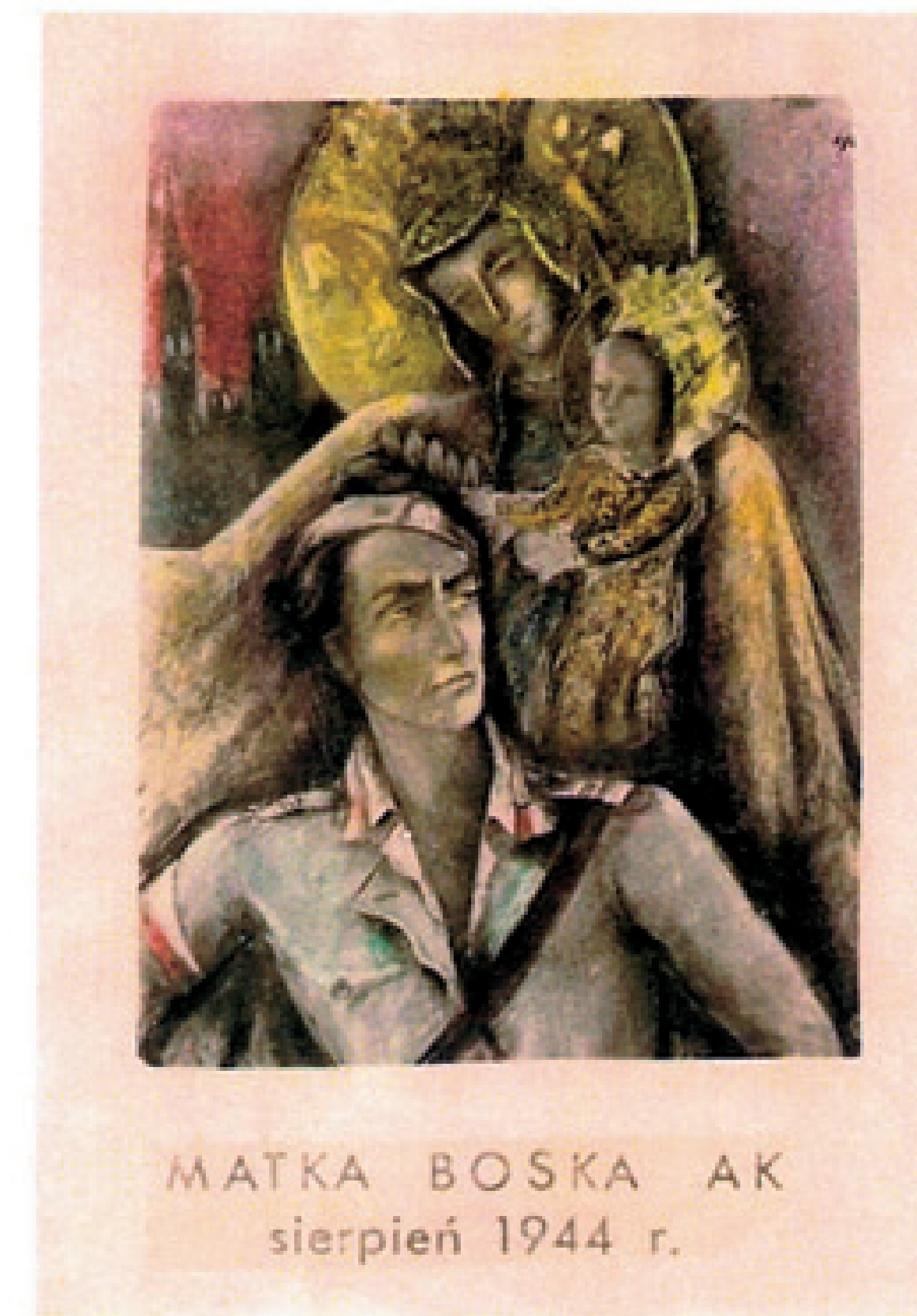
Zbiorowa mogiła 35 ofiar wybuchu miny przy ulicy Jasnej, [1944], fot. T. Bukowski (APW) ◆ Mass grave of the 35 victims of a mine explosion on Jasna Street, [1944], photographer T. Bukowski (APW)

Grob Jerzego Jamiolkowskiego i 20 powstańców na ruinach gimnazjum im. Królowej Jadwigi przy placu Trzech Krzyży, [1944], fot. NN (APW) ◆ The grave of Jerzy Jamiolkowski and 20 insurgent in the ruins of the Queen Jadwiga secondary school on Trzech Krzyży Square, [1944], photographer unknown (APW)

Groby przy ulicy Lwowskiej poległych w czasie powstania warszawskiego na terenie Politechniki Warszawskiej, [1944], fot. T. Bukowski (APW) ◆ Graves on Lwowska Street of people killed during the Warsaw Uprising on the grounds of the Warsaw University of Technology, [1944], photographer T. Bukowski (APW)

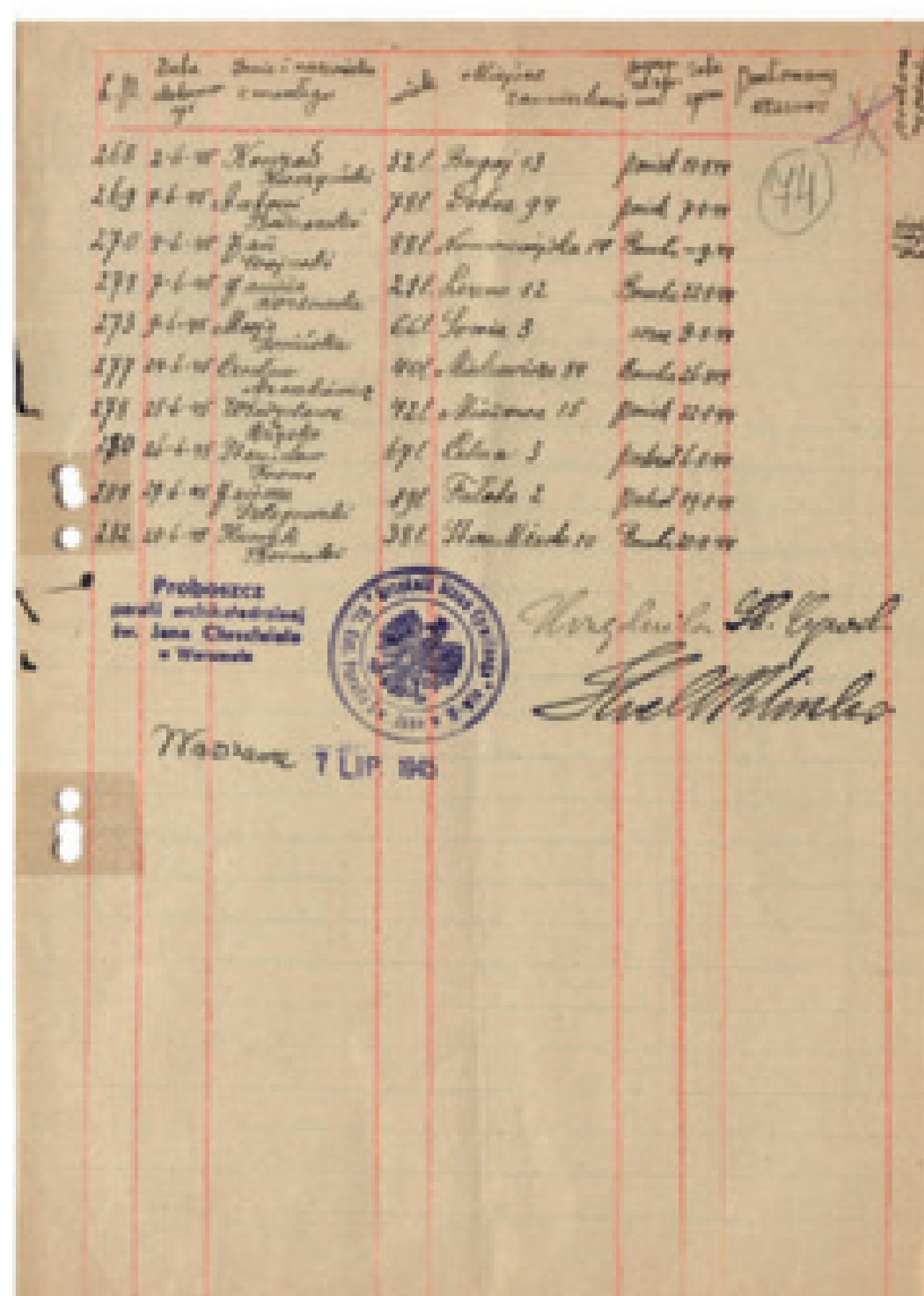

Obraz „Matka Boska AK”, sierpień 1944 (Irena Pokrzywnicka Borowska) ◆ Painting “Our Lady of the Home Army”, August 1944 (Irena Pokrzywnicka Borowska)

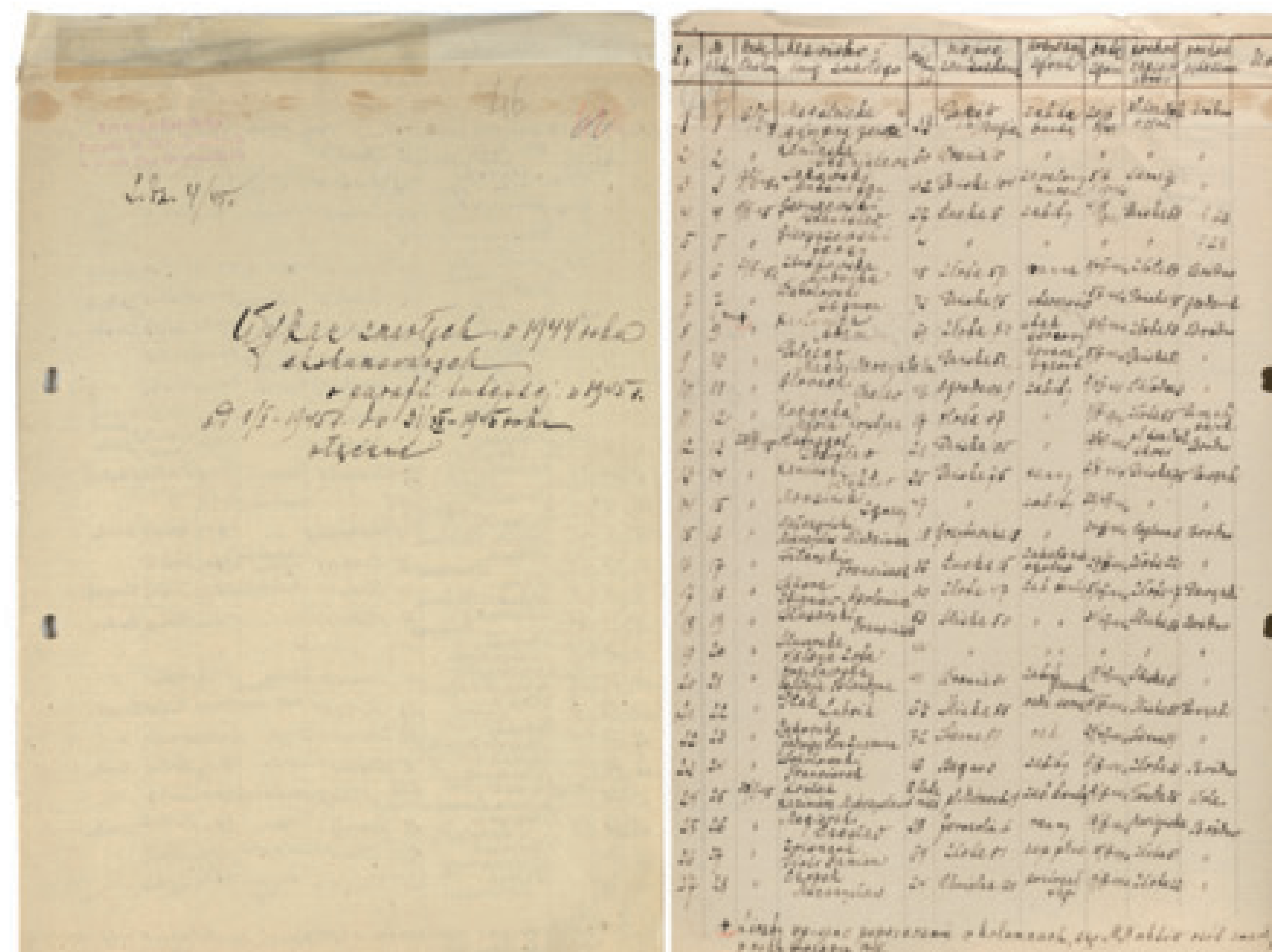

**CMENTARZ POWSTAŃCÓW
WARSZAWY NA WOLI**
**WARSAW INSURGENTS
CEMETERY IN WOLA**

Ekshumacje w Warszawie Exhumations in Warsaw

Wykazy ekshumowanych z terenu parafii archikatedralnej św. Jana Chrzciciela w okresie 2-28 VI 1945 (APW) ◆ Listings of people exhumed from the grounds of the archcathedral parish of St. John the Baptist from 2 June to 28 June 1945 (APW)

Wykazy ekshumowanych z terenu parafii Wszystkich Świętych w Warszawie do końca lipca 1945 r. (APW) ◆ Listings of people exhumed from the grounds of the All Saints parish in Warsaw until the end of July 1945 (APW)

Wykazy ekshumowanych z terenu parafii archikatedralnej św. Jana Chrzciciela w okresie 2-28 VI 1945 (APW) ◆ Listings of people exhumed from the grounds of the archcathedral parish of St. John the Baptist from 2 June to 28 June 1945 (APW)

Wykazy ekshumowanych z terenu parafii Wszystkich Świętych w Warszawie do końca lipca 1945 r. (APW) ◆ Listings of people exhumed from the grounds of the All Saints parish in Warsaw until the end of July 1945 (APW)

Grób powstańczy na tyłach kościoła św. Marcina przy ulicy Piwnej, [1944], fot. J. Szymański (APW) ◆ An insurgent grave located at the back of the St. Martin's Church on Piwna Street, [1944], photographer J. Szymański (APW)

Wszystkie groby zniknąć muszą z ulic stolicy
Przyspieszyć akcję ekshumacyjną

„Życie Warszawy” 1945, nr 306 ◆ „Życie Warszawy” (“Life of Warsaw”) 1945, no. 306

Na tragicznym cmentarzu w Ogródku Krasieńskich
EKSHUMACJA 5000 POLEGŁYCH
z prowizorycznych grobów powstańczych
Drobne przedmioty
przeznaczają na ślad
imienia i nazwiska

„Express Wieczorny” 1947, nr 108 ◆ “Express Wieczorny” (“Evening Express”) 1947, no. 108

Jeszcze 40.000 zwłok
pod gruzami Starówki

„Życie Warszawy” 1947, nr 35 (AAN) ◆ “Życie Warszawy” (“Life of Warsaw”) 1947, no. 35 (AAN)

Ekshumacje w Warszawie, 1945-1949, fot. NN (NAC) ◆ Exhumations in Warsaw, 1945-1949, photographer unknown (NAC)

Zburzone budynki przy ulicy Nowomiejskiej, [1944], fot. „FOTO-KOPIA” (APW) ◆ Demolished buildings on Nowomiejska Street, [1944], photographer “FOTO-KOPIA” (“Photo-Copy”) (APW)

Zbombardowane domy przy placu Napoleona, [1944], fot. NN (APW) ◆ Bombed house on Napoleon Square, [1944], photographer unknown (APW)

„Dnia 5 sierpnia 1944 r. przy ul. Staszica nr 4 wraz z mieszkańcami domu siedziałem w piwnicach. W pewnym momencie wpadli Niemcy i wypędzono nas. Przy wyjściu wydzielano rzeczy, które mieliśmy ze sobą. Oddzielano kobiety i mężczyzn. Kobiety pędzono w kierunku ul. Działdowskiej. W grupie mężczyzn zostało przeprowadzony na podwórzu domu ul. Staszica nr 15. Spędzono tam kilkuset mężczyzn i wkrótce rozpoczęto egzekucję. Strzelano z karabinów maszynowych do zbitej gromady.” (Protokół nr 95 w: „Zbrodnia niemiecka w Warszawie 1944 r.,” oprac. E. Serwański, I. Trawińska, Poznań 1946, s. 34)

◆ „On the 5th of August 1944, on Staszica Street 4, I was in the basement with the residents of the house. At one point the Germans barged in and we were driven out. Near the exit, our possessions were fought over. Men and women were being separated. Women were rushed towards Działdowska Street. I was led, with a group of men, to the yard of house on Staszica Street 15. Few hundred men were rushed there and then the execution began. Shots were fired from automatic rifles to the cramped mass of people.” (Protocol no. 95 in: “German Atrocities in Warsaw 1944”, compiled by E. Serwański and I. Trawińska, Poznań 1946, page 34)

W trakcie dwumiesięcznych walk zginęło 16 tys. żołnierzy (10 tys. poległych, 6 tys. zaginionych), rannych zostało ok. 20 tys. powstańców, do niewoli niemieckiej trafiło ok. 15 tys. żołnierzy. Oddziały 1 Armii Wojska Polskiego w walkach o Pragę oraz podczas prób forsowania Wisły utraciły ok. 5,5 tys. żołnierzy. Liczba ofiar cywilnych nie jest dokładna znana. Historycy szacują straty ludności cywilnej na 150-200 tys. zabitych.

◆ During the two months of fighting sixteen thousand soldiers were killed (ten thousand killed, six thousand considered missing), about twenty thousand insurgents were wounded and fifteen thousand soldiers were captured. The troops of the First Polish Army lost about five thousand five hundred soldiers during the fighting in Praga and when trying to cross the Vistula. The number of casualties within the civilian population is not known. Historians assess civilian casualties to be about one hundred fifty thousand to two hundred thousand killed.

„Każdego mieszkańca należy zabić, nie wolno brać żadnych jeńców. Warszawa ma być zrównana z ziemią i w ten sposób ma być stworzony zastraszający przykład dla całej Europy.” (Ustny rozkaz A. Hitlera z 1 sierpnia 1944 r. w: J. Sawicki, „Zburzenie Warszawy”, Warszawa 1949, s. 41)

◆ “Every inhabitant should be killed, take no prisoners. Warsaw should be razed to the ground and this should create an alarming example for all of Europe.” (Verbal order of Adolf Hitler issued on the 1st of August 1944, in J. Sawicki “The Demolition of Warsaw”, Warsaw 1949, page 41)

„1) Ujętych powstańców należy zabić bez względu na to, czy walczą zgodnie z Konwencją Haską, czy ją naruszają; 2) nie walcząca część ludności, kobiety i dzieci, ma być również zabijana; 3) całe miasto ma być zrównane z ziemią, to jest domy, ulice, urządzenia w tym mieście i wszystko, co się w nim znajduje.” (Rozkaz Heinricha Himmlera w: J. Sawicki, „Zburzenie Warszawy”, Warszawa 1949, s. 42)

◆ “1) Captured insurgents should be killed, no matter if they fighting with respect to the Hague Convention or if they breach it, 2) the non-fighting part of the population, women and children, should also be killed, 3) the whole city should be razed to the ground, that is houses, streets, installations in this city and everything that is in it.” (Order of Heinrich Himmler, in J. Sawicki “The Demolition of Warsaw”, Warsaw 1949, page 42)

**CMENTARZ POWSTAŃCÓW
WARSZAWY NA WOLI**
**WARSAW INSURGENTS
CEMETERY IN WOLA**

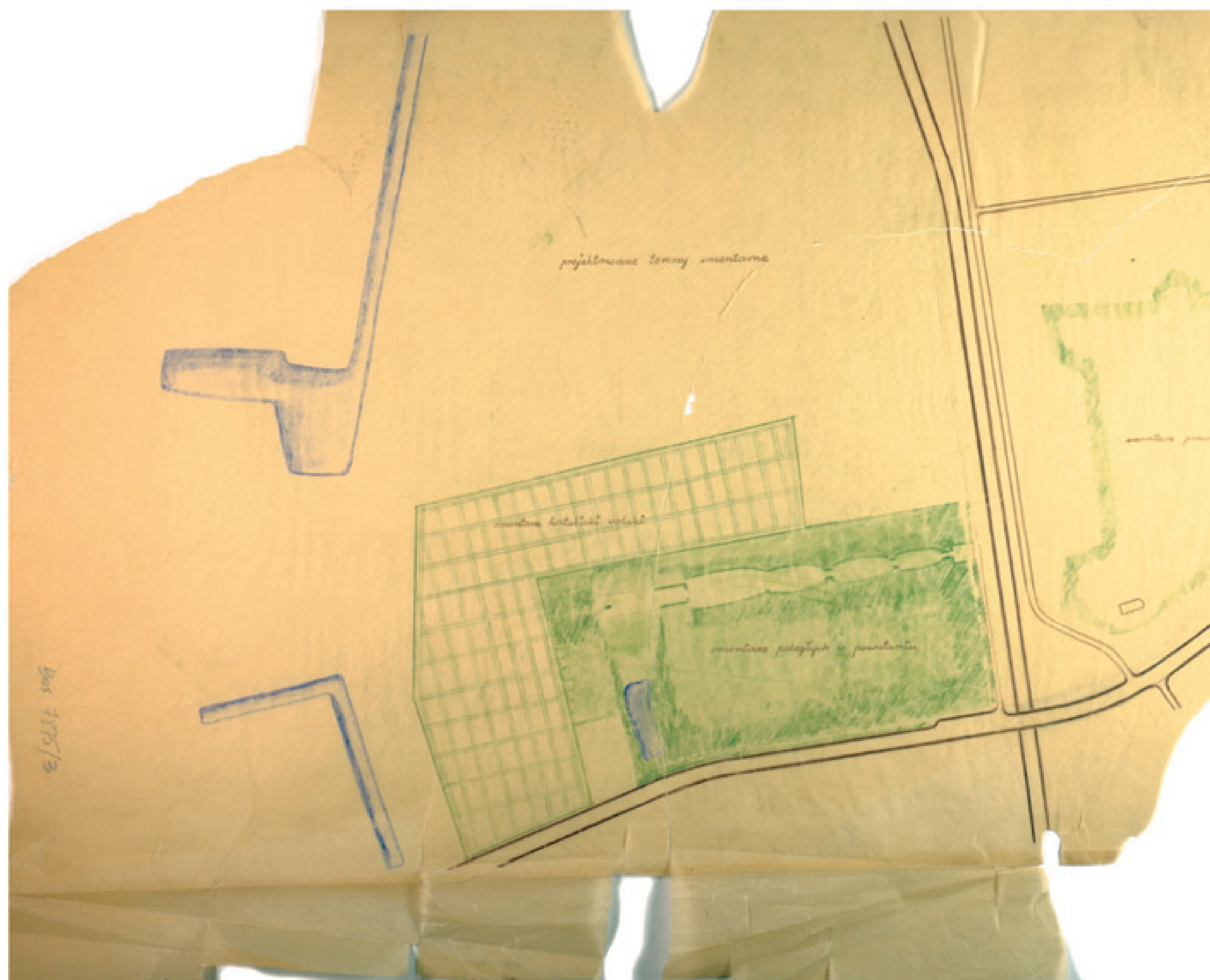
Cmentarz Powstańców Warszawy na Woli

Warsaw Insurgents Cemetery in Wola

Notatka do Rezerwacji
w sprawie Cmentarza dla Poległych w Powstaniu.

Pracownicy Zarządu Zdrowia i Opieki Społecznej Starostwa Miejskiego wyłożyli się do R.O.U. w lipcu 1945 r. w sprawie wyznaczenia cmentarza dla ekshumowanych z ulic Warszawy, w tym celu wyznaczono teren na Woli (między ulicami Okopową, Mirecką i Karolkową) o powierzchni 8 ha. W tym celu wyznaczono teren na Woli (między ulicami Okopową, Mirecką i Karolkową) o powierzchni 8 ha. W tym celu wyznaczono teren na Woli (między ulicami Okopową, Mirecką i Karolkową) o powierzchni 8 ha.

Notatka w sprawie utworzenia z inicjatywy Wydziału Zdrowia i Opieki Społecznej Zarządu Miejskiego cmentarza dla ekshumowanych z ulic Warszawy. (APW)
◆ Note concerning the initiative of the Department of Health and Social Services of the Warsaw Municipality to create a cemetery for bodies exhumed from the streets of Warsaw. (APW)

„Cmentarz Poległych w Powstaniu” — plan sytuacyjny cmentarza, [listopad 1945–marzec 1946] (APW) ◆ “Cemetery of the Fallen in the Uprising” – situational plan of the cemetery, [November 1945–March 1946] (APW)

Biuro Odbudowy Stolicy
Wydział Urbanistyczny

Warszawa, dnia 26.9.1945 r.

Do Starostwa Grodzkiego
Warszawa-Zachód

W sprawie wyznaczenia terenu pod przyszły cmentarz, 26 IX 1945 (APW)

W sprawie wyznaczenia terenu pod przyszły cmentarz, 26 IX 1945 (APW)

Pismo Wydziału Urbanistycznego Biura Odbudowy Stolicy do Starostwa Grodzkiego Warszawa-Zachód w sprawie uzasadnienia wyboru terenów pod przyszły cmentarz, 26 IX 1945 (APW)
◆ Letter from the Department of Urbanisation of the Warsaw Reconstruction Office to the Western Warsaw Municipal Administrative Bureau concerning the justification regarding the choice of ground for the future cemetery, 26 September 1945 (APW)

BIURO ODBUDOWY STOLICY
Wydział Urbanistyczny

Warszawa, dnia 30.5.1945 r.

Do Wydziału Zdrowia i Opieki Społecznej
Starostwa Miejskiego

W sprawie wyznaczenia terenu pod przyszły cmentarz, 30 V 1945 (APW)

Pismo Wydziału Urbanistycznego Biura Odbudowy Stolicy do Wydziału Zdrowia i Opieki Społecznej w sprawie wyznaczenia terenu Klubu Sportowego „Iskra” pomiędzy ulicami: Okopową, Mirecką, Karolkową i Cmentarzem Żydowskim na cmentarz tymczasowy, [30 V 1945] (APW) ◆ Letter from the Department of Urbanisation of the Warsaw Reconstruction Office to the Department of Health and Social Services concerning the allotment of grounds of the Sports Club “Iskra” (“Spark”), located between the streets: Okopowa, Mireckie, Karolkowa and the Jewish Cemetery, for use as a temporary cemetery, [30 May 1945] (APW)

**Cmentarz - Pomnik
ku czci Poległych**

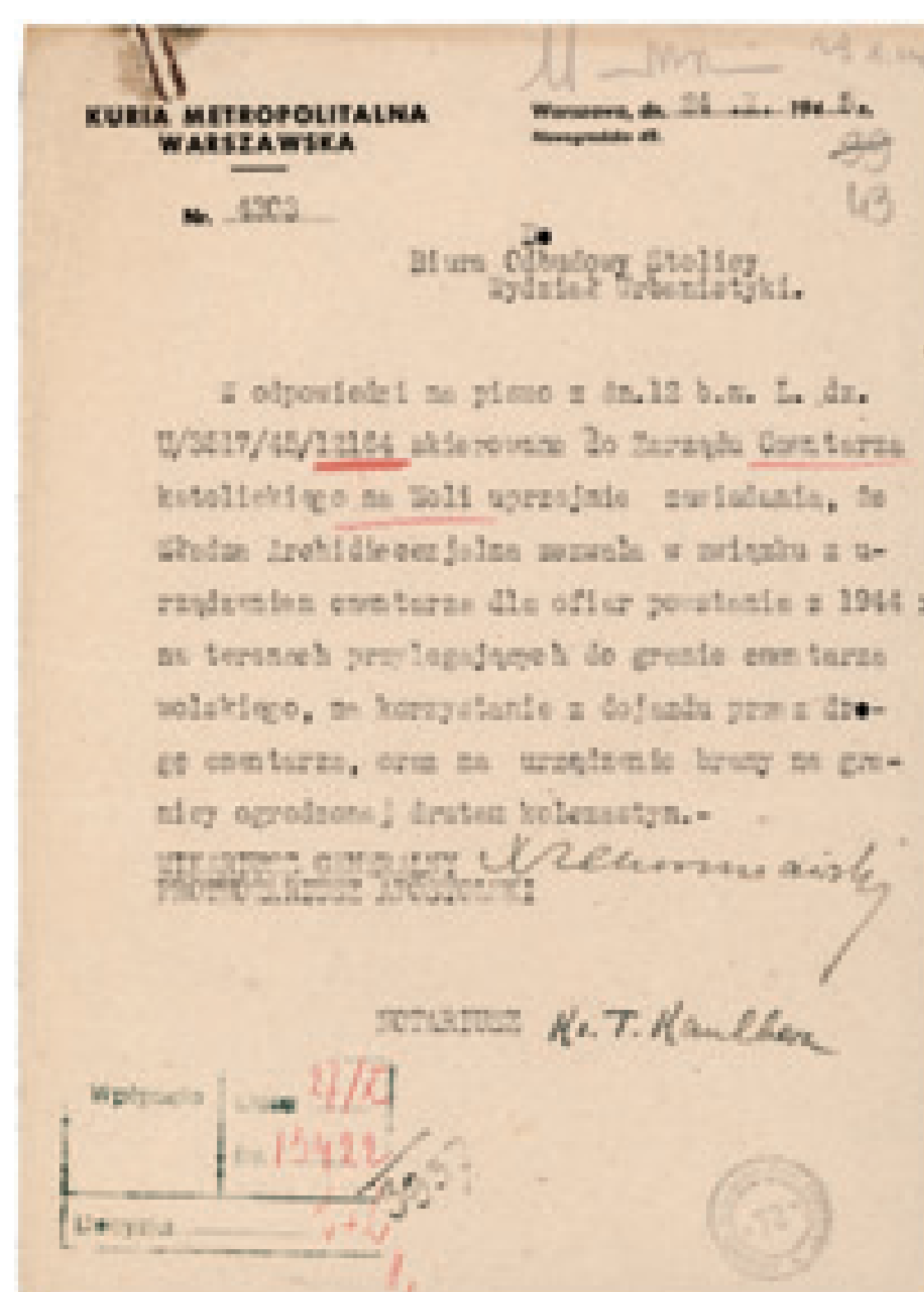
BOS opracowało projekt cmentarza-pomnika ku czci poległych w obronie Warszawy. Będzie on mieścił się na Woli koło cerkiewki, obok katolickiego cmentarza W.łskiego. Koszt niwelacji gruntu obliczony jest na 4 miliony zł.

Na cmentarzu ma stanąć olbrzymie mauzoleum, wokół którego skupią się w malowniczych grupach etc. owce. Obszar cmentarza obejmie 8 ha. (wr.)

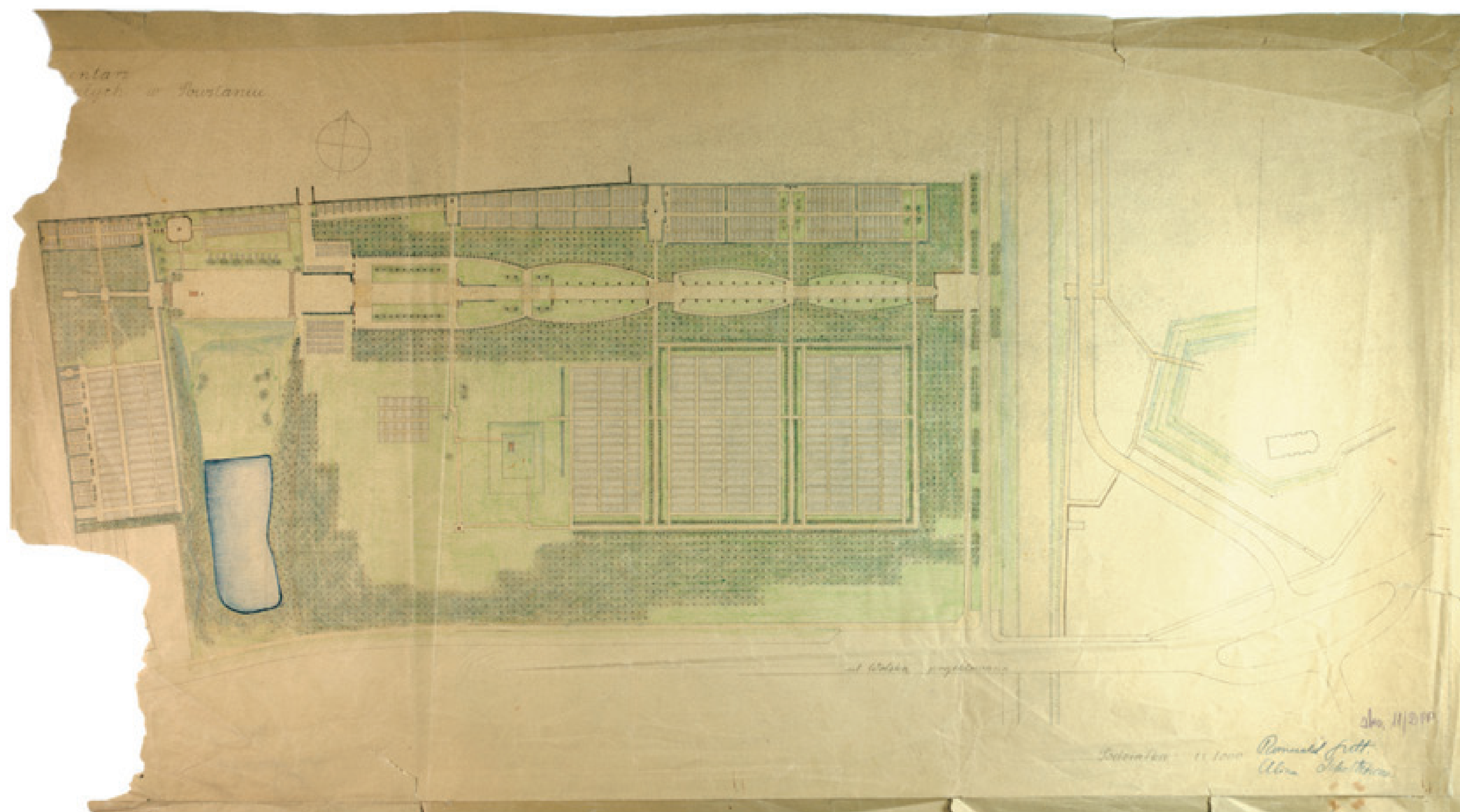
„Życie Warszawy” 1945, nr 316 ◆ “Życie Warszawy” (“Life of Warsaw”) 1945, no. 316

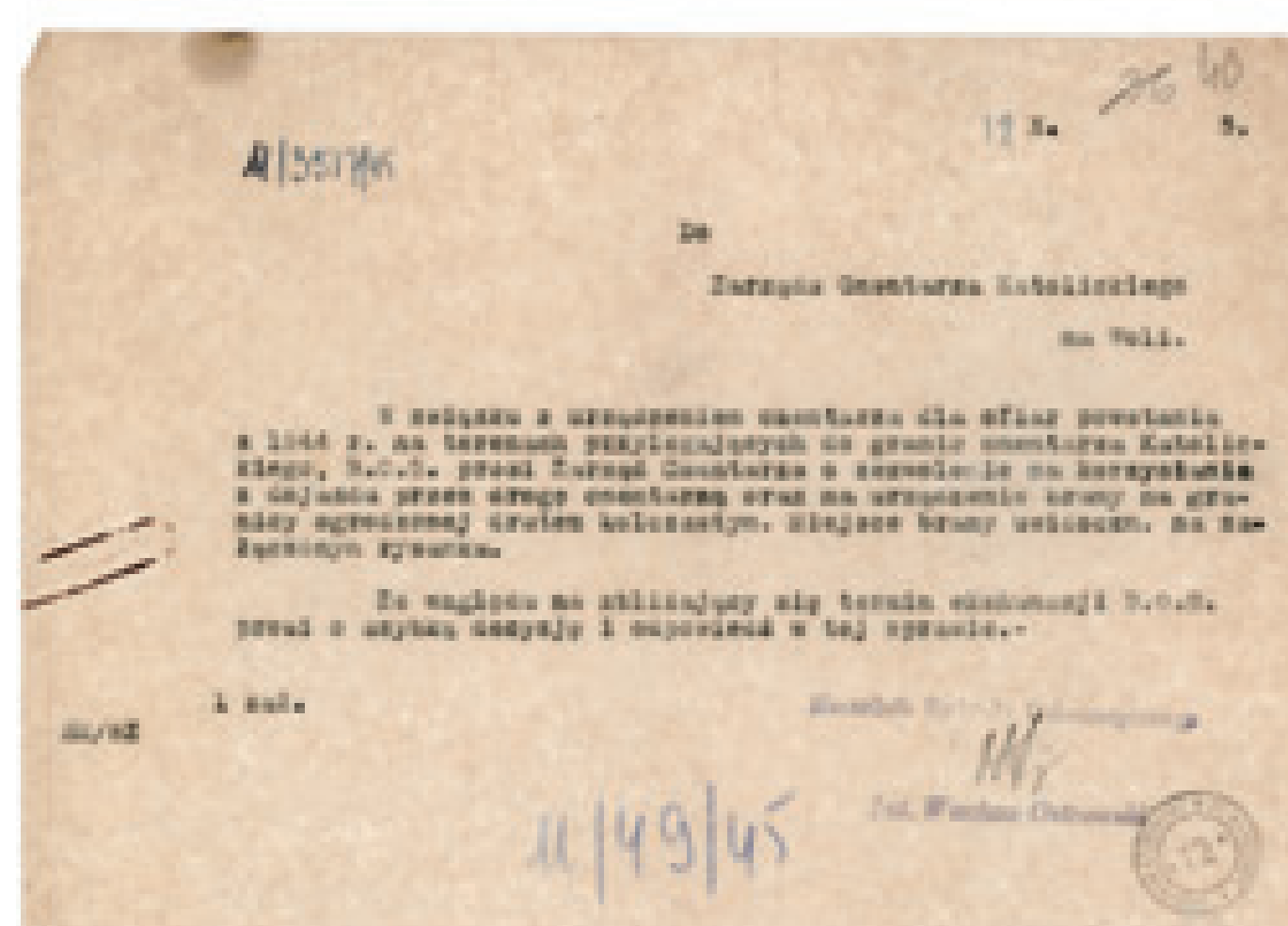
Cmentarz Powstańców Warszawy na Woli Warsaw Insurgents Cemetery in Wola

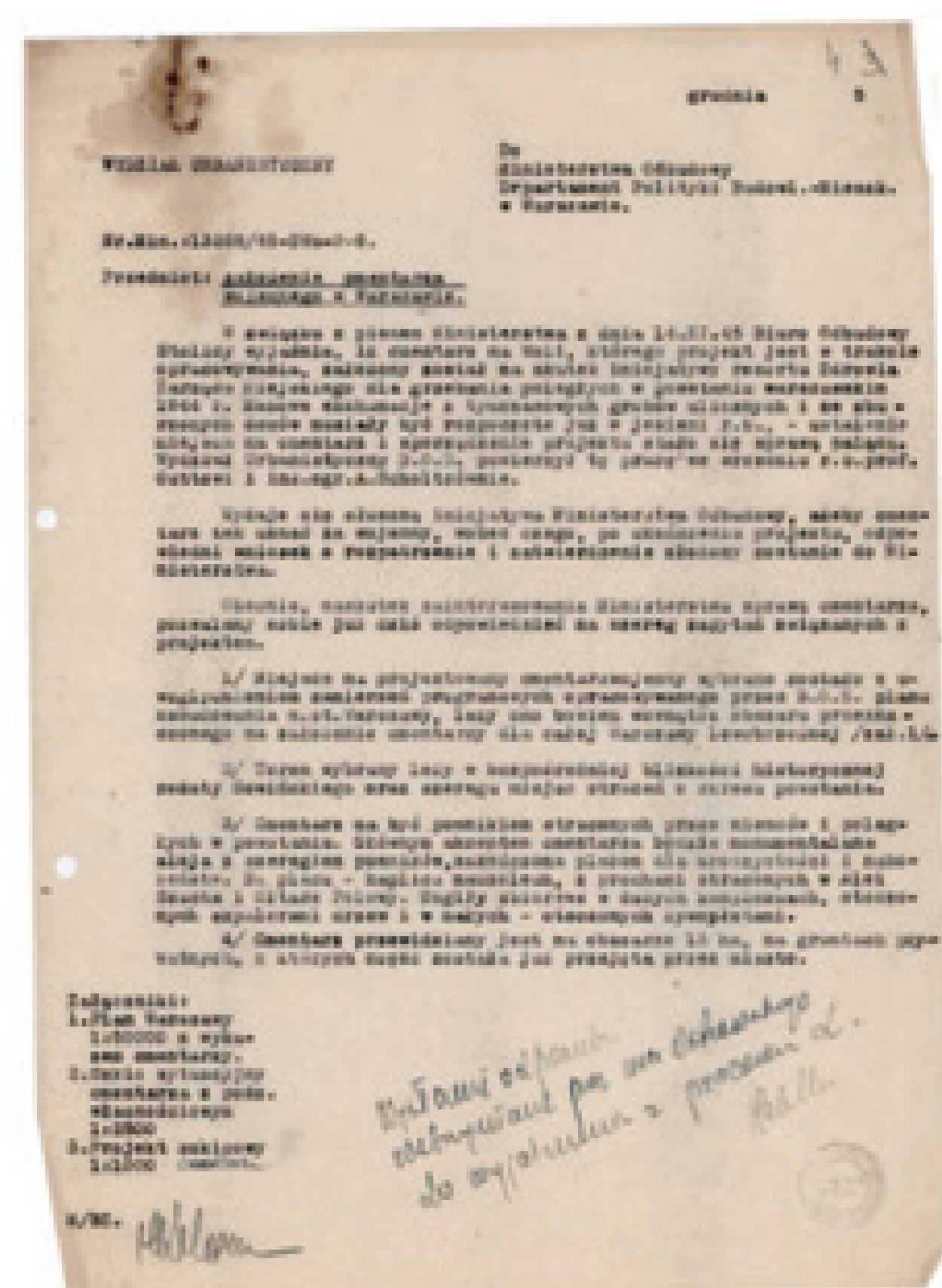
Pismo Kurii Metropolitalnej Warszawskiej do Wydziału Urbanistyki Biura Odbudowy Stolicy w sprawie zgody na korzystanie z drogi i urządzenia bramy na nowo budowanym cmentarzu, 24 X 1945 (APW) ♦ Letter from the Warsaw Metropolitan Curia to the Department of Urbanisation of the Warsaw Reconstruction Office concerning the permission to use the road and setting up a gate on the newly built cemetery, 24 October 1945 (APW)

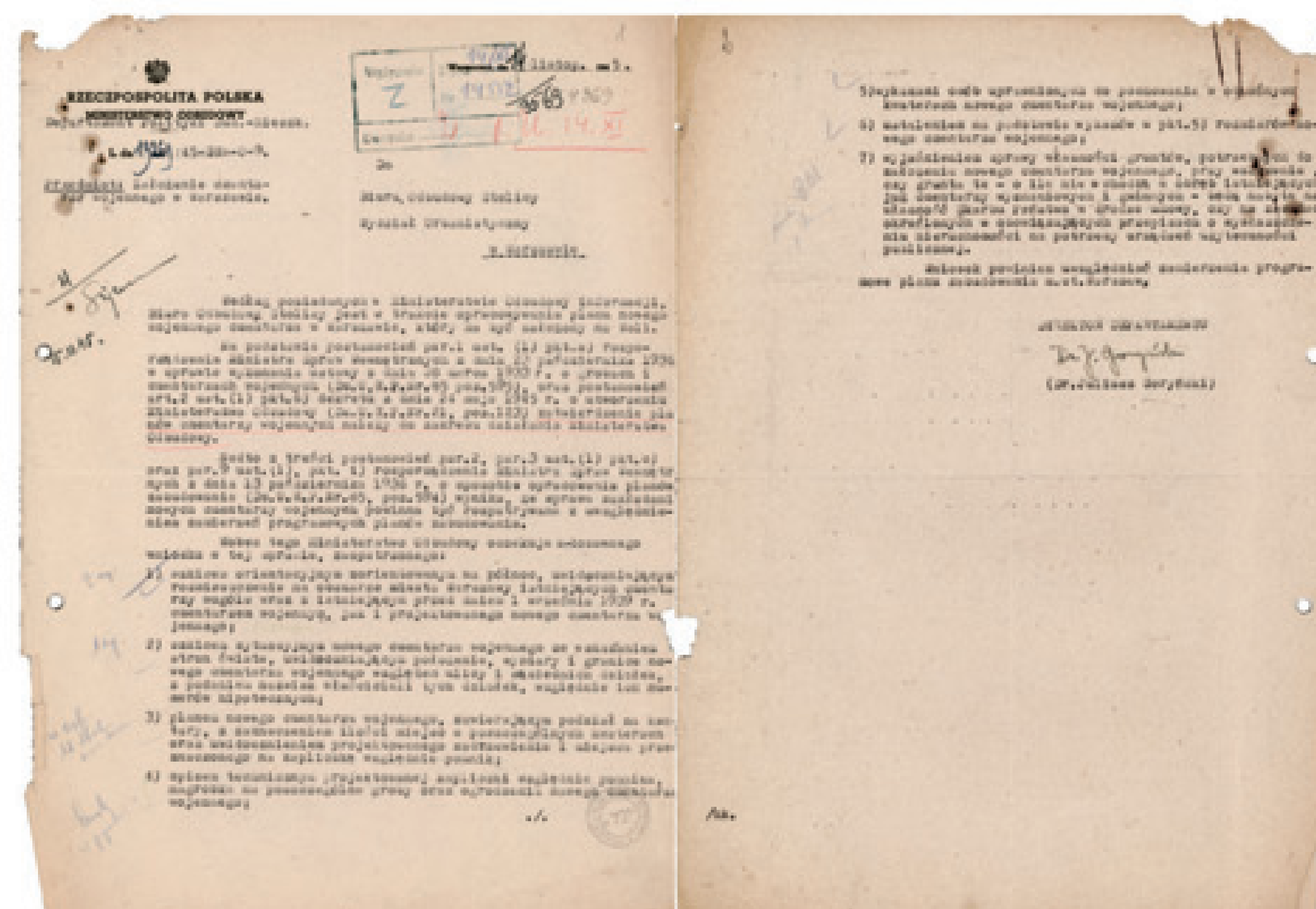
„Cmentarz Poległych w Powstaniu” — plan cmentarza z zaznaczonymi kwaterami, autorstwa Romualda Gutta i Aliny Scholtzówny [listopad 1945–marzec 1946] (APW) ♦ “Cemetery of the Fallen in the Uprising” — plan of the cemetery with indicated graves, authored by Romuald Gutt and Alina Scholtz [November 1945–March 1946] (APW)

Pismo Wacława Ostrowskiego, naczelnika Wydziału Urbanistycznego Biura Odbudowy Stolicy, do Zarządu Cmentarza Katolickiego na Woli w sprawie zezwolenia na korzystanie z drogi cmentarnej i urządzenia bramy zjazdowej (APW) ♦ Letter from Wacław Ostrowski, head of the Department of Urbanisation of the Warsaw Reconstruction Office to the Administration of the Wola Catholic Cemetery concerning the permission to use the cemetery road and setting up the Gateway (APW)

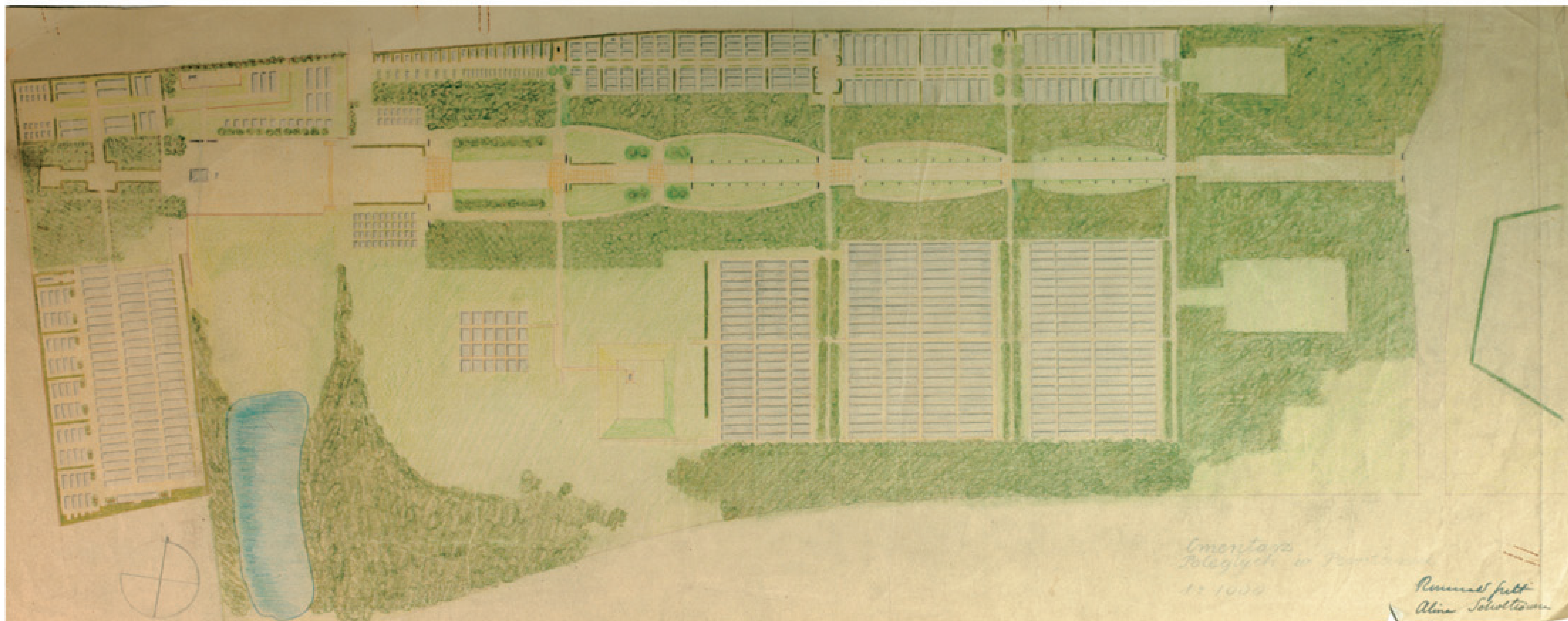
Pismo Wydziału Urbanistycznego Biura Odbudowy Stolicy do Ministerstwa Odbudowy dotyczącej założenia nowego cmentarza wojennego na Woli, XII 1945 (APW) ♦ Letter by the Department of Urbanisation of the Warsaw Reconstruction Office concerning the founding a new war cemetery in Wola, December 1945 (APW)

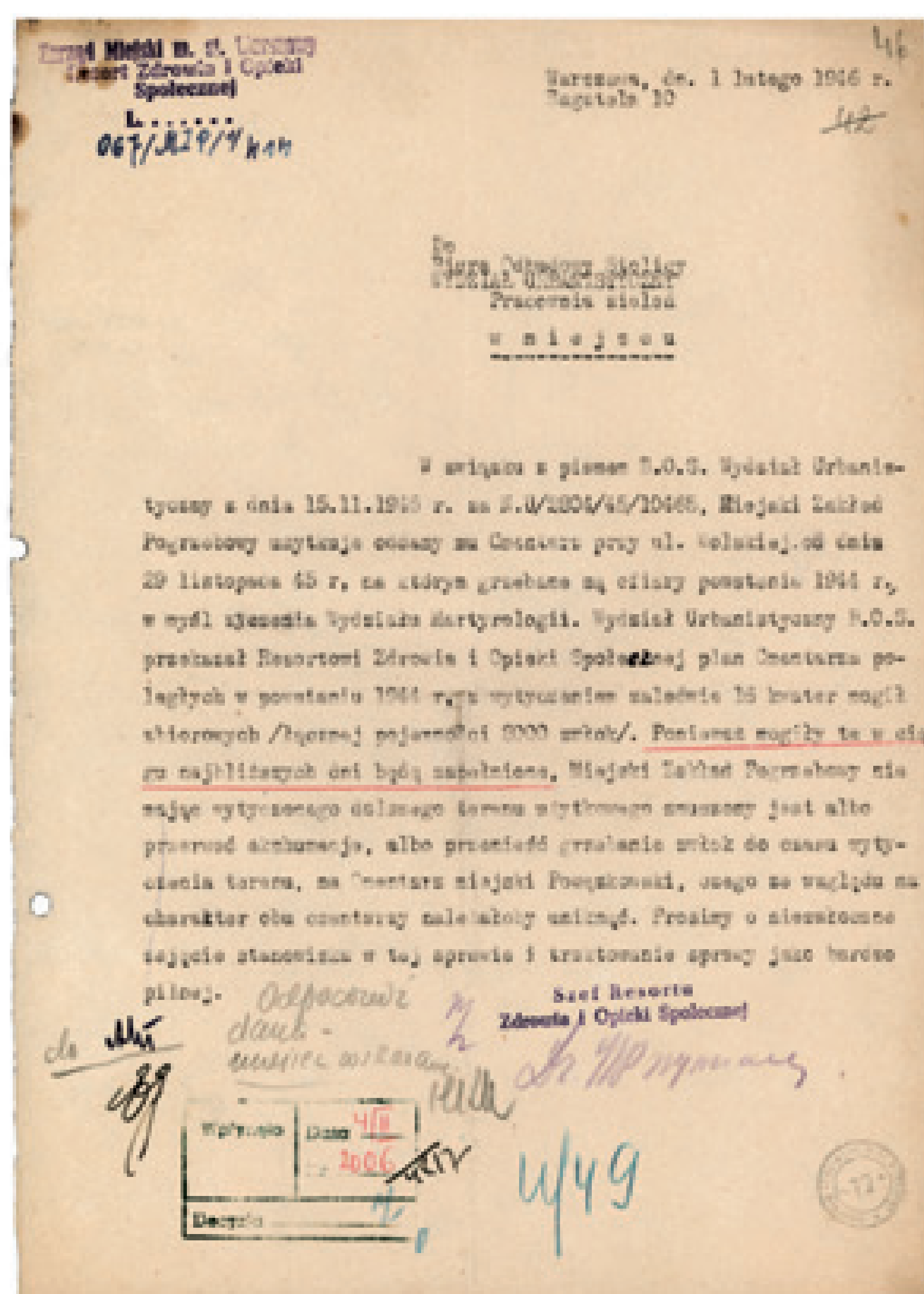
Pismo Juliusza Goryńskiego, dyrektora Departamentu Polityki Budowlano-Mieszkaniowej Ministerstwa Odbudowy do Biura Odbudowy Stolicy w sprawie organizacji nowego cmentarza wojennego, który ma być założony na Woli, 14 XI 1945 (APW) ♦ Letter from Juliusz Goryński, the director of the Department of the Housing-Construction Policy of the Ministry of Reconstruction to the Warsaw Reconstruction Office concerning the organization of the new war cemetery, which is supposed to be located in Wola, 14 November 1945 (APW)

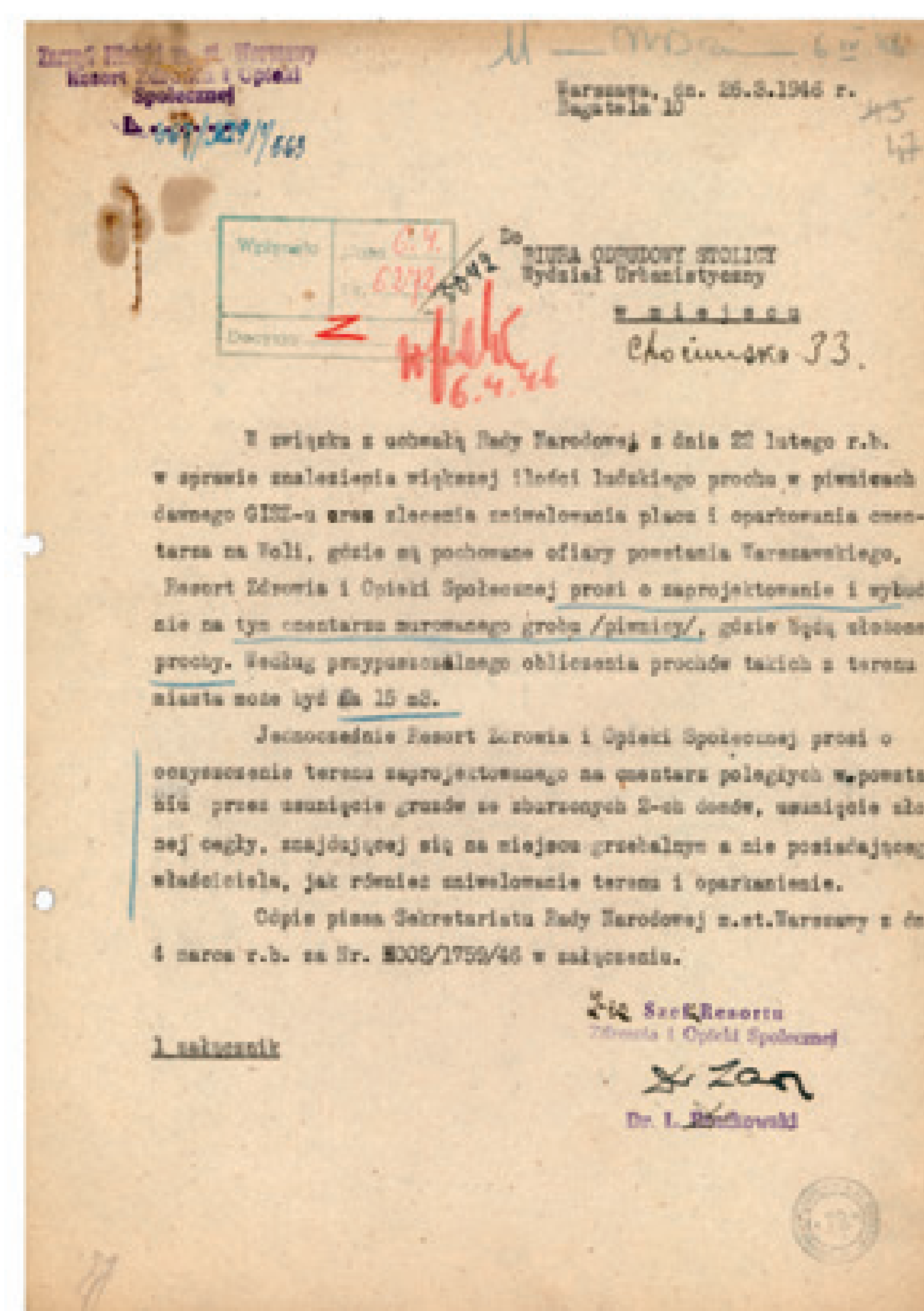
Cmentarz Powstańców Warszawy na Woli Warsaw Insurgents Cemetery in Wola

„Cmentarz Poległych w Powstaniu” — plan cmentarza z zaznaczonymi kwaterami, autorstwa Romualda Gutta i Aliny Scholtzówny [listopad 1945–marzec 1946] (APW) ◆ “Cemetery of the Fallen in the Uprising” — plan of the cemetery with indicated graves, authored by Romuald Gutt and Alina Scholtz [November 1945–March 1946] (APW)

Pismo Zarządu Miejskiego Resortu Zdrowia i Opieki Społecznej do Wydziału Urbanistycznego Pracowni Zieleni Biura Odbudowy Stolicy w sprawie zapełnienia już istniejących mogił na cmentarzu i konieczności wytyczenia miejsc na nowe mogiły, 1 II 1946 (APW) ◆ Letter from the Department of Health and Social Services of the Warsaw Municipality to Department of Urbanisation Greenery Workshop of the Warsaw Reconstruction Office concerning the filling up of graves on the cemetery and the need for mark out space for new graves, 1 February 1946 (APW)

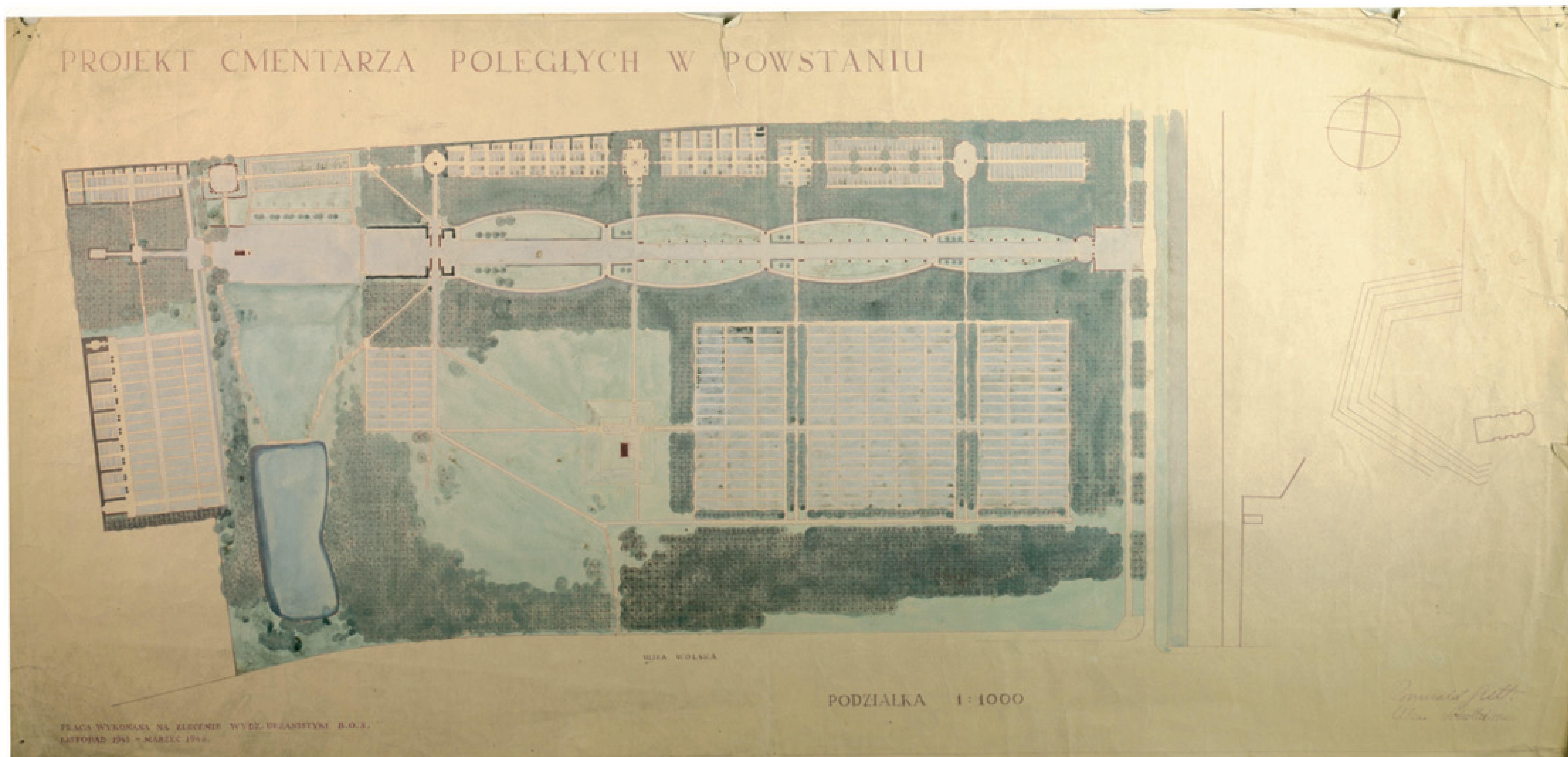

Pismo Zarządu Miejskiego Resortu Zdrowia i Opieki Społecznej do Wydziału Urbanistycznego Biura Odbudowy Stolicy w sprawie dalszego oczyszczenia terenu pod cmentarz w związku z pochówkiem prochów z dawnego Generalnego Inspektoratu Sił Zbrojnych, 26 III 1946 (APW) ◆ Letter from the Department of Health and Social Services of the Warsaw Municipality to Department of Urbanisation of the Warsaw Reconstruction Office concerning further cleaning up the grounds for the future cemetery, because of the burial of the remains from the late General Inspectorate of the Armed Forces, 26 March, 1946 (APW)

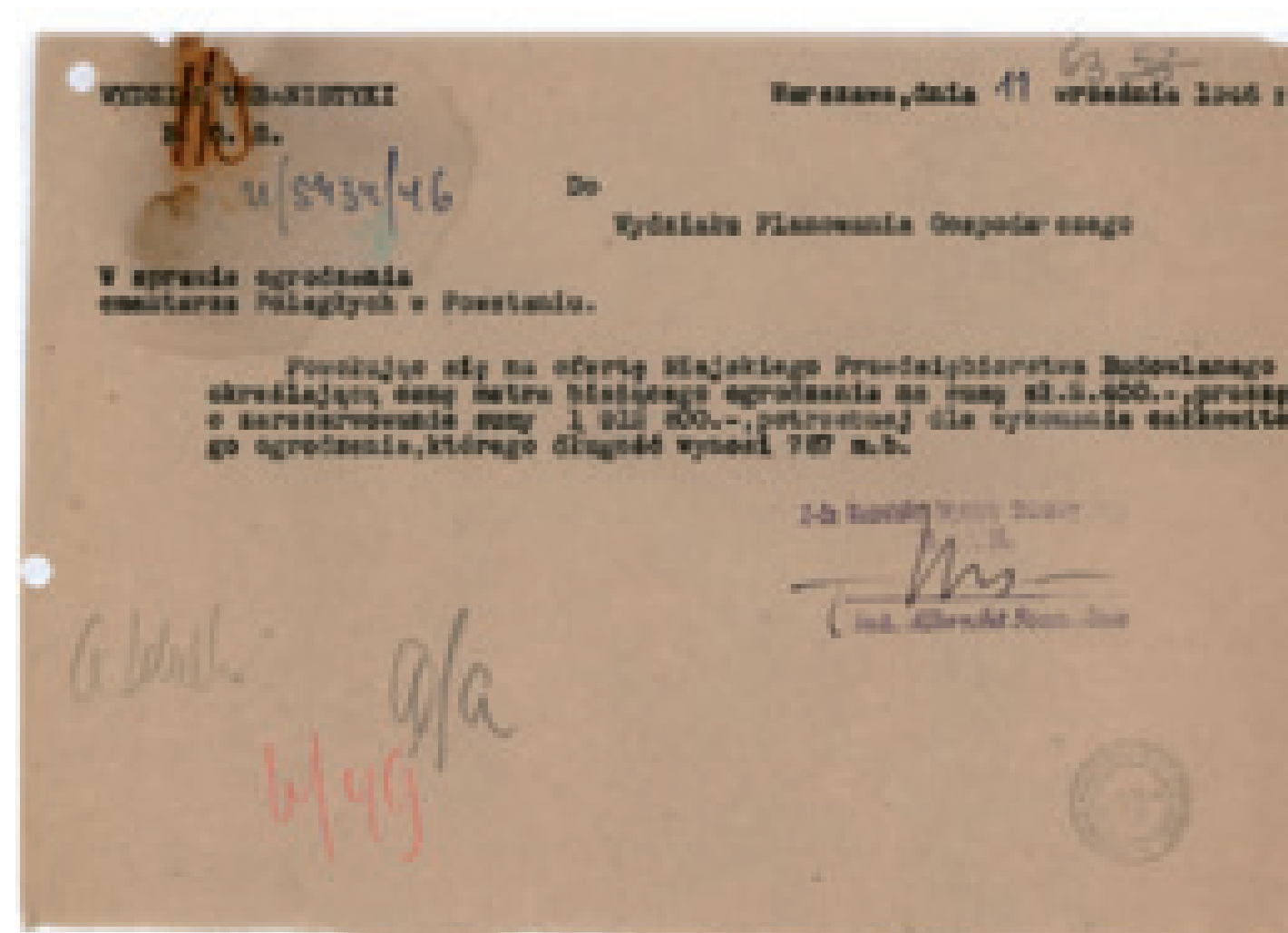

Cmentarz Powstańców Warszawy na Woli Warsaw Insurgents Cemetery in Wola

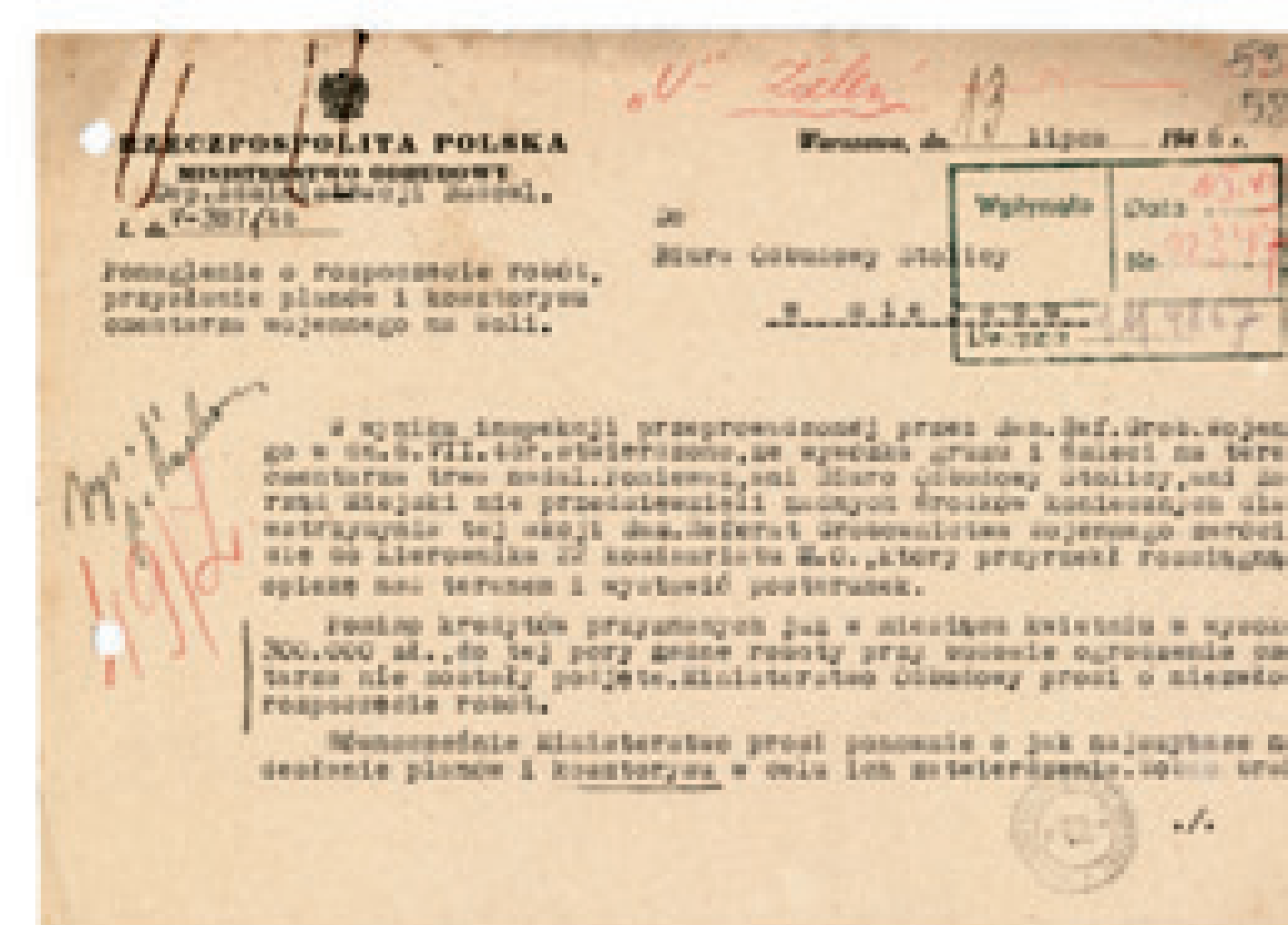
„Projekt Cmentarza Poległych w Powstaniu” autorstwa Romualda Gutta i Aliny Scholtzówny, listopad 1945–marzec 1946 (APW) ◆ “Project of the Cemetery of the Fallen in the Uprising” authored by Romuald Gutt and Alina Scholtz, November 1945-March 1946 (APW)

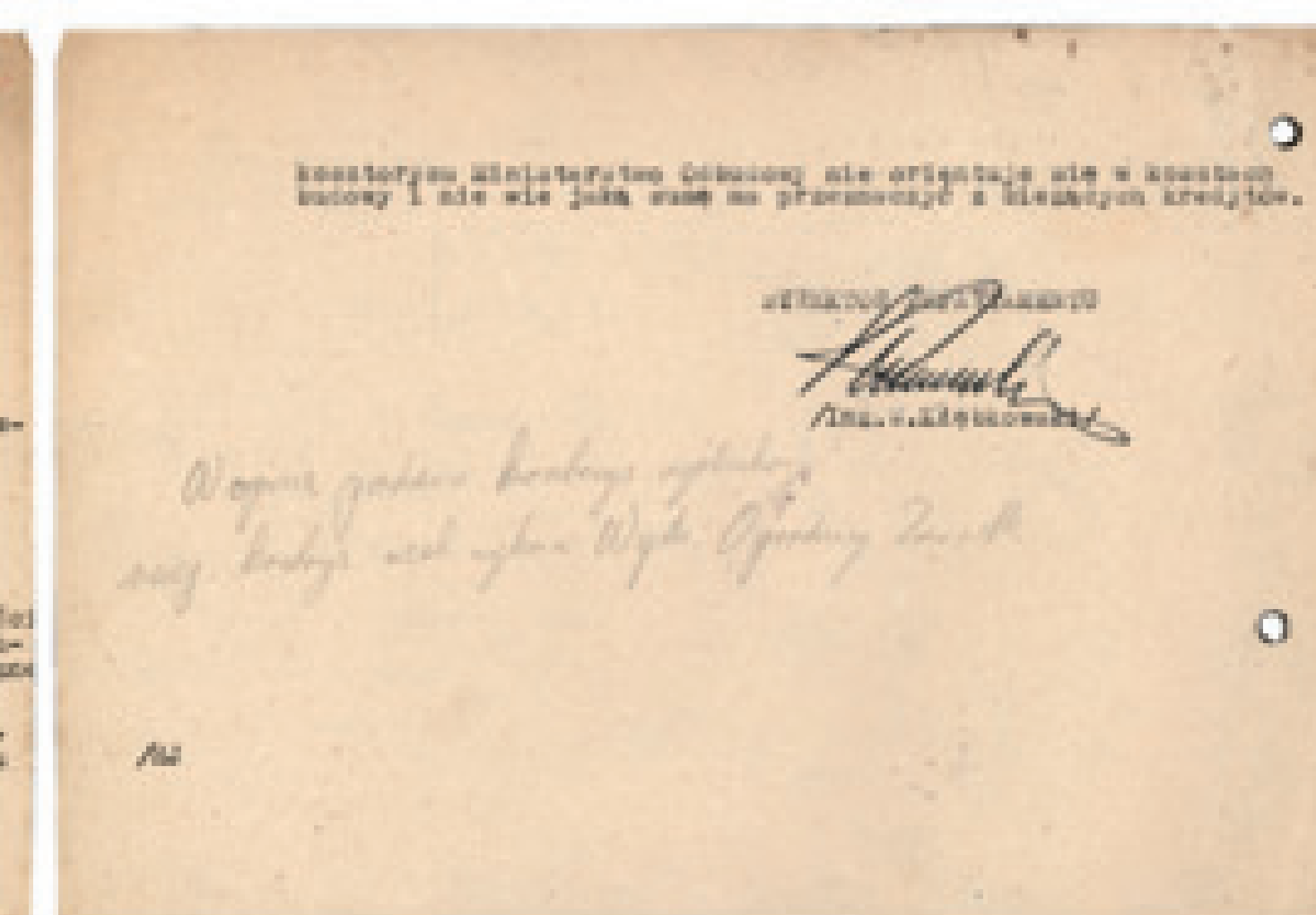
Pismo Wydziału Urbanistyki Biura Odbudowy Stolicy do Wydziału Planowania Gospodarczego Biura Odbudowy Stolicy w sprawie zarezerwowania środków finansowych na wykonanie ogrodzenia Cmentarza Powstańców na Woli, 11 IX 1946 (APW) ◆ Letter from the Department of Urbanisation of the Warsaw Reconstruction Office to the Department of Economic Planning of the Warsaw Reconstruction Office concerning the reservation of financial means for building of a fence around the grounds of the Insurgents Cemetery in Wola, 11 November 1946 (APW)

„Głos Ludu” 1946, nr 231 (AAN) ◆ “Głos Ludu” (“Voice of the People”) 1946, no. 231 (AAN)

Pismo Departamentu Administracji Budowlanej Ministerstwa Odbudowy w sprawie niezwłocznego podjęcia prac przy budowie ogrodzenia cmentarza wojennego na Woli, 13 VII 1946 (APW) ◆ Letter by the Department of Construction Administration of the Warsaw Reconstruction Office concerning the immediate start of work towards building the fence around the war cemetery in Wola, 13 July 1946 (APW)

Pierwsze pochówki na Cmentarzu Powstańców Warszawy na Woli

First burials in the Warsaw Insurgents Cemetery in Wola

Fragment fotoplanu Warszawy z 1945 r. przedstawiający Wolę, widoczny teren, na którym zorganizowano Cmentarz Powstańców Warszawy
 ◆ Fragment of the photoplan of Warsaw from 1945, showing Wola. The area where the Warsaw Insurgents Cemetery is located is visible

Zdjęcie lotnicze Woli, 1945 (APW) ◆ Aerial photograph of Wola, 1945 (APW)

VA Nr 207

Pogrzeb, jakiego nie zna świat

Sto trumien prochów ludzkich z 6152-2 i Woli

Na terenie GKS-u w Al. Solidarności w Warszawie odbył się wczoraj pogrzeb 100 trumien prochów ludzkich, które zostały wywiezione z Woli w sierpniu 1944 roku. Dotychczas ekshumowano i przewieziono ponad 3 tony prochu ze spalonych ciał, przewieziono je już na jancze wydobycie równie wielu trumien prochu.

Przy uroczym przewiezieniu prochu, obok obywateli wiele strażników, policjantów, pracowników, uczestników pogrzebu, jak również strażnicy celniccy i żołnierze. Wokół cmentarza, na placu, stało wiele samochodów, w tym wiele ciężarówek, które przewoziły prochy. Wokół cmentarza, na placu, stało wiele samochodów, w tym wiele ciężarówek, które przewoziły prochy.

Prochy tysięcy zamordowanych i spalonych ciał wozami samochodowymi z ul. Powstańców Warszawskich sprowadzono w trzech partiach: 1. partii, 2. partii, 3. partii.

„Gazeta Ludowa” 1946, nr 207 ◆ „Gazeta Ludowa” (“People’s Gazette”) 1946, no. 207

Ulica Wolska 174 – przed budową cmentarza (APW) ◆ Wolska Street 174 – before the construction of the cemetery (APW)

Pomnik powstańców warszawskich

Dnia 29 b. m. o godz. 11 odbędzie się uroczyste poświęcenie i otwarcie pomnika powstańców warszawskich (przy ul. Wolskiej) obok katolickiego cmentarza wolskiego, który zginął w walce z barbarzyńcami hitlerowskimi.

Cmentarz poległych będzie historycznym pomnikiem, którym Warszawa uczci bohaterów powstania warszawskiego 1944 r.

Nad stroną cmentarza nastąpi opieka R.O.S. wraz z Wydziałem Kultury i Sztuki. Prochy tysięcy trumien zostały przewiezione z Woli.

Resort Zdrowia i Opieki Społecznej zwraca się z apelem do władz organizacji społecznych i mieszkańców stolicy o jak najliczniejsze przybycie na poświęcenie i otwarcie pomnika. Prochy tysięcy trumien zostały przewiezione z Woli.

„Gazeta Ludowa” 1945, nr 21 ◆ „Gazeta Ludowa” (“People’s Gazette”) 1945, no. 21

CMENTARZ-POMNIK POWSTAŃCÓW WARSZAWSKICH

W dniu 29 b. m. o godz. 11-ej odbędzie się przy ul. Wolskiej (obok cmentarza Wolskiego) uroczyste poświęcenie i otwarcie cmentarza powstańców, który zginął w walce z barbarzyńcami hitlerowskimi.

Resort Zdrowia i Opieki Społecznej zwraca się z apelem do władz organizacji społecznych i mieszkańców stolicy o jak najliczniejsze przybycie na poświęcenie i otwarcie pomnika. Prochy tysięcy trumien zostały przewiezione z Woli.

„Życie Warszawy” 1945, nr 324 ◆ „Życie Warszawy” (“Life of Warsaw”) 1945, no. 324

Prochy poległych w walce z hitleryzmem spoczną w Warszawie na specjalnym cmentarzu

Nowozaprojektowany cmentarz Powstańców, który będzie pomnikiem bohaterów powstania warszawskiego, jest na razie pustą, nieogrodzoną wydzieloną przyległą do cmentarza Wolskiego.

Wczoraj w pośpiechu wywieziono na ten wydzielony teren prochy tysięcy poległych w walce z hitleryzmem. Prochy tysięcy poległych w walce z hitleryzmem spoczną w Warszawie na specjalnym cmentarzu.

Poświęcenia cmentarza dokonał ks. proboszcz kościoła św. Stanisława, Jan Podbiński, w obecności wielu mieszkańców rejonu Zdrowia, dr. J. Rucikiewicza, przedstawicieli organizacji społecznych i społeczeństwa, po czym złożono do grobu pierwszych 4-ciu poległych. Dr. Rucikiewicz, mówiąc o rocznicy powstania Łódzkiego, przypomniał bohaterstwo uczestników powstania sierpnio-wego i zapewnił, że prochy nad ich pochówkiem roztoczy Zarząd Miejski, RDS i Ministerstwo Kultury i Sztuki.

W przyszłości na cmentarzu staną piękne pomniki wśród zieleni drzew i krzewów, artystycznie rozplanowanych. (W7)

„Życie Warszawy” 1945, nr 331 ◆ „Życie Warszawy” (“Life of Warsaw”) 1945, no. 331

CMENTARZ POWSTAŃCÓW WARSZAWY NA WOLI
WARSAW INSURGENTS CEMETERY IN WOLA

Trumny z prochami ekshumowanych, zamordowanych i spalonych przez Niemców w czasie powstania warszawskiego, 6 VIII 1946, PAP/Jerzy Baranowski ◆ Coffins with the ashes of the exhumed, murdered and burnt alive by the Germans during the Warsaw Uprising, 6 August 1946, PAP/Jerzy Baranowski

Pogrzeb męczenników polskich - 6 VIII 1946
Funeral of Polish martyrs - 6 August 1946

Wyprowadzenie z kościoła trumien z prochami ekshumowanych, zamordowanych i spalonych przez Niemców w czasie powstania warszawskiego, 6 VIII 1946, PAP/Jerzy Baranowski ◆ Coffins with the ashes of the exhumed, murdered and burnt alive by Germans during the Warsaw Uprising being led out of a church, 6 August 1946, PAP/Jerzy Baranowski

Kawalkada samochodów wiozących trumny z prochami ekshumowanych, zamordowanych i spalonych przez Niemców w czasie powstania warszawskiego na Cmentarz Powstańców Warszawy na Woli, 6 VIII 1946, PAP/Jerzy Baranowski ◆ Cavalcade of cars carrying coffins with the ashes of exhumed, murdered and burnt alive by Germans during the Warsaw Uprising to the Warsaw Insurgents Cemetery in Wola, 6 August 1946, PAP/Jerzy Baranowski

Kości poległych wydobyte w trakcie ekshumacji w ruinach Warszawy PAP/Stanisław Dąbrowiecki ◆ Bones of the fallen dug up during the exhumations in the ruins of Warsaw PAP/Stanisław Dąbrowiecki

GŁOS LUDU Str. 9

Symboliczny pogrzeb ofiar bestialstwa niemieckiego
100 trumien prochów ludzkich w tragicznym kondukcje

Parowoz warszawski pędzący przez ulicę, nie najspokojniejszy nie był ten, który, wyprowadzając bezładnie przez ulicę trumny ekshumowane, spalił w nich pozostałości ofiar, w pierwszym dniu sierpnia 1946 r.

W dniu 29 lipca na podwórku Kościoła św. Józefa nad Cmentarzem Powstańców w Woli, w czasie pogrzebu, odbył się symboliczny pogrzeb 100 trumien z prochami ekshumowanych, zamordowanych i spalonych przez Niemców w czasie powstania warszawskiego.

Sześć ton prochów ludzkich

W głównym zamek kościoła Zbawiciela w Woli warszawskiej, który stał się w tym czasie miejscem symbolicznego pochówku, odbył się symboliczny pogrzeb 100 trumien z prochami ekshumowanych, zamordowanych i spalonych przez Niemców w czasie powstania warszawskiego.

W kościele Zbawiciela

W dniu 29 lipca na podwórku Kościoła św. Józefa nad Cmentarzem Powstańców w Woli, w czasie pogrzebu, odbył się symboliczny pogrzeb 100 trumien z prochami ekshumowanych, zamordowanych i spalonych przez Niemców w czasie powstania warszawskiego.

„Głos Ludu” 1946, nr 215 (AAN) ◆ “Głos Ludu” (“Voice of the People”) 1946, no. 215 (AAN)

Sto trumien z prochami męczenników
Wstrząsające sceny na cmentarzu wolskim

Warszawa nie miała jeszcze tak wzruszającej manifestacji pogrzebnej i wyprowadzanej przez ulicę 100 trumien z prochami ekshumowanych, zamordowanych i spalonych przez Niemców w czasie powstania warszawskiego.

W kościele Zbawiciela

W dniu 29 lipca na podwórku Kościoła św. Józefa nad Cmentarzem Powstańców w Woli, w czasie pogrzebu, odbył się symboliczny pogrzeb 100 trumien z prochami ekshumowanych, zamordowanych i spalonych przez Niemców w czasie powstania warszawskiego.

„Gazeta Ludowa” 1946, nr 215 ◆ “Głos Ludu” (“Voice of the People”) 1946, no. 215 (AAN)

W dniu 6-go sierpnia 1946 r. o godz. 10-taj w kościele Zbawiciela nastąpiła ekshumacja 100 trumien z prochami ekshumowanych, zamordowanych i spalonych przez Niemców w czasie powstania warszawskiego.

MĘCZENNİKÓW POLSKICH

zamordowanych i spalonych przez Niemców w okresie Powstania Warszawskiego

Po zabójstwie zastąpił pogrzeb Prochów zebranych z terenu Woli, Powązek, Ochoty i Śródmieścia do masożerów na cmentarzu na Woli (11-gi cmentarz Miejski). W powstaniu symbolizowało to wstąpienie do nieśmiertelności i wstąpienie do nieśmiertelności.

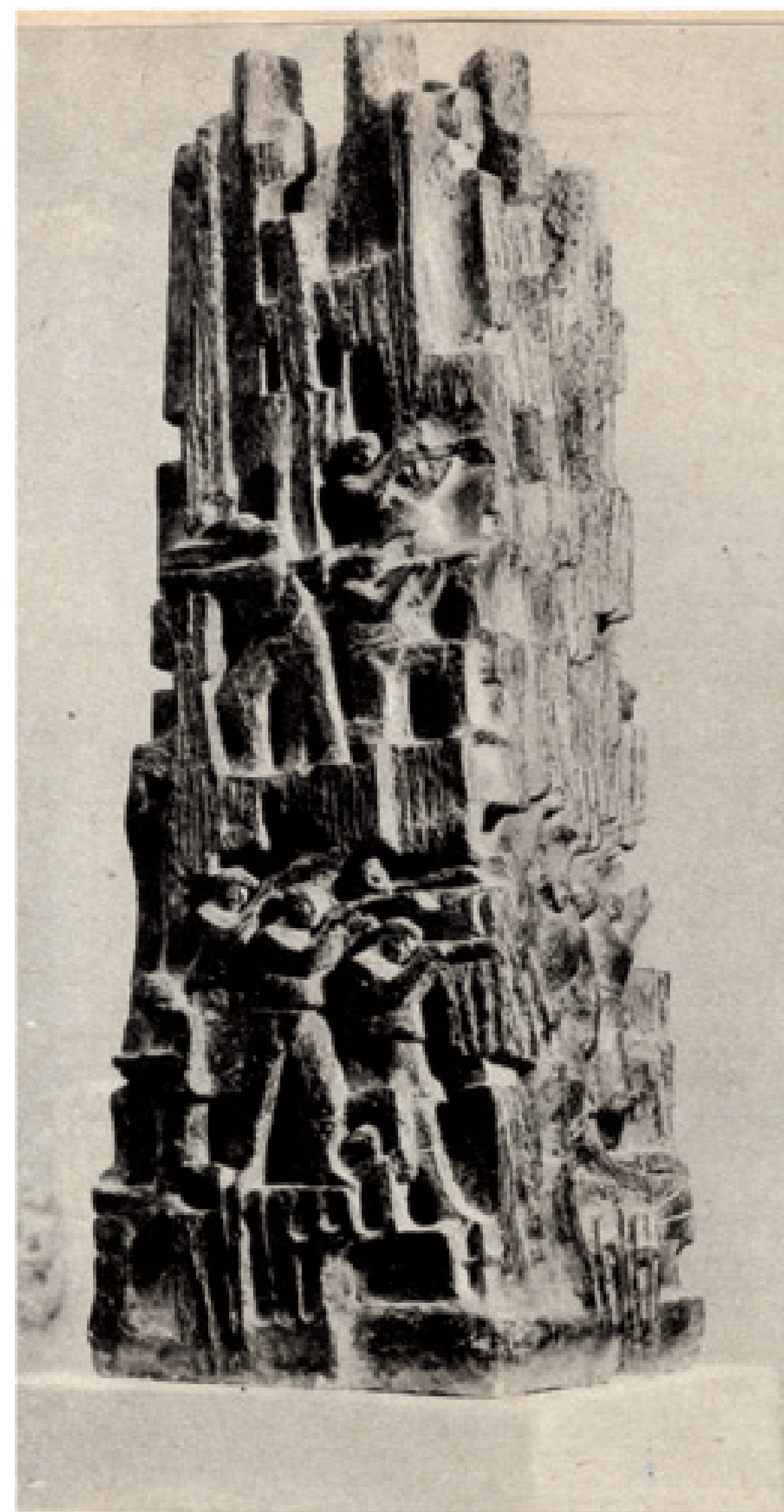
KOMITET OFIAR NAD GROBAMI BOJOWNIKÓW O WOLNOŚĆ

Działalność delegacji należy zgłaszać w siedzibie Komitetu ul. Piłsudskiego 24-26 (PCK) tel. Nr. 62, tel. 80-505, godz. 8-12.

„Gazeta Ludowa” 1946, nr 212 (AAN) ◆ “Gazeta Ludowa” (“People’s Gazette”) 1946, no. 212 (AAN)

CMENTARZ POWSTAŃCÓW WARSZAWY NA WOLI WARSAW INSURGENTS CEMETERY IN WOLA

Cmentarz Powstańców Warszawy na Woli Warsaw Insurgents Cemetery in Wola

Autor projektu, Franciszek Masiak, przy pracy.

Od dłuższego czasu trwają dyskusje nad ostatecznym ukształtowaniem przestrzennym Cmentarza Powstańców na Woli. Przewiduje się, że w całość rozwiązania będzie wkomponowana także fosa, okalająca cmentarz od strony wschodniej. Podniesione lustro wody tworzyłoby wówczas doskonałą oprawę dla pomnika, który stanie w środkowej części cmentarza, przed płytą mogiły zbiorowej, kryjącej prochy 40 000 ofiar zbrodni hitlerowskiej.

Wybór pomnika został już dokonany. Obywatelski Komitet Ochrony Pomników Walki i Męczeństwa w Warszawie wraz z Prezydium Rady Narodowej m.st. Warszawy słusznie zdecydowały się na projekt Franciszka Masiaka, który w konkursie na Pomnik Bohaterów Warszawy w roku 1958 uzyskał szóstą II nagrodę. Powołana ostatnio Komisja Rzeczników, której przewodniczył mgr inż. arch. Zygmunt Stepiński, jednogłośnie wybrała tego właśnie pomnika za sprawcę.

Pozostaje więc tylko teraz życzyć, aby stadium ostatecznego zatwierdzenia projektu, sporządzenia dokumentacji i realizacji trwało jak najkrócej.

(tk)

CMENTARZ POWSTAŃCÓW NA WOLI CZEKA NA TEN POMNIK

Projekt centralnego akcentu na Cmentarzu Powstańców na Woli. Graniczny pomnik będzie miał 8-10 metrów wysokości. Każda z czterech stron pomnika jest ekspresyjną kompozycją rzeźbiarską. Fot. Edmund Kupiecki

„Stolica” 1965, nr 24 (AAN) ♦ „Stolica” (“Capital”) 1965, no. 24 (AAN)

Tu leżą prochy pomordowanych...

Zbiorowe mogiły na Wolskim Cmentarzu

...i w tym miejscu, w tym miejscu, w tym miejscu...
...i w tym miejscu, w tym miejscu, w tym miejscu...
...i w tym miejscu, w tym miejscu, w tym miejscu...

„Życie Warszawy” 1947, nr 229 (AAN) ♦ „Życie Warszawy” (“Life of Warsaw”) 1947, no. 229 (AAN)

MOGIŁY NIEMAL ZAPOMNIANE

Wieloletni kłopot...
...i w tym miejscu, w tym miejscu, w tym miejscu...
...i w tym miejscu, w tym miejscu, w tym miejscu...

„Stolica” 1957, no. 45 ♦ „Stolica” (“Capital”) 1957, no. 45

O POMNIK NIEZNANYCH OFIAR POWSTANIA

W sierpniu 1946 r. Polski Czerwony Krzyż pochował kilka ton popiołów ludzi, wymordowanych i następnie spalonych przez hitlerowców w pierwszych dniach Powstania. W zalegających odcinkach z gazet opisany jest przebieg tego wstrząsającego pogrzebu. Chociażbyśmy wtedy docześnie szczątki tysięcy kobiet i mężczyzn uszkiełkowanego statusu. Obok robotników fizycznych, rze-

SPRAWY

Wczoraj przybyła Warszawie jeszcze jedna mogiła zbiorowa, może najtragiczniejsza ze wszystkich: grzebalimy tych, których ani przeliczyć nie możemy, ani zidentyfikować. Są to ofiary pierwszych dwóch tygodni Powstania. Wywiezieni z domów dzielnicy południowo-zachodniej, najpierw głodzeni i torturowani w podziemiach GISZ-u, w Alei Szucha, a potem rzucony na krwawą hekatombę.

Nie mieli nawet tej pociechy, aby zginąć z barzami...
...i w tym miejscu, w tym miejscu, w tym miejscu...
...i w tym miejscu, w tym miejscu, w tym miejscu...

mieszkańców i przedników, grzebalimy zastępy inżynierów, nauczycieli, dziennikarzy, lekarzy, inżynierów, profesorów uniwersytetu i pisarzy. Wszystkich ich liczyła miłość Ojczyzny, uszczępliła waleczność i przemocą najedźdźcy.

Wielu spinało tylko dlatego, że mieli zaszczyt być Polakami — mamy tu na myśli starsców i małe dzieci.

Na grobie tych ofiar Polski Czerwony Krzyż położył płytę, prozoporyczną, a ktoś z osieroconych powstańców krzyż zrobiony z dwóch rur żelaznych, połączonej drutem.

Władza Zarządu Cmentarza Wolskiego. Jednak w końcu zakłamanie sprawy wzięła na morzyca punkcie.

Pamięć o bestialsko zamordowanych na Woli i Ochronie mieszkańców Warszawy nie może zagnęć. Toteż zwracamy się za pośrednictwem Redakcji „Stolicy” z apelem do Komitetu Budowy Pomnika Bohaterów Warszawy, aby zajął się tą zapomnianą i zaniedbaną zbiorową mogiłą naszych bliźnich.

Zofia Ossowiecka
Warszawa,
ul. A. Piłsudskiego 1 m. 51
Halina Przylęcka
Warszawa,
ul. Raszyńska 56 m. 21

Zbiorowa mogiła hitlerowskich ofiar na Woli.

„Stolica” 1956, nr 36 ♦ „Stolica” (“Capital”) 1956, no. 36

Wolski Cmentarz Powstańców wymaga uporządkowania

Od dłuższego czasu kładzie się na Wolskim Cmentarzu Powstańców przy ulicy Wolskiej 194.

Jak się okazało okazuje się, że zgodnie z prawdą. Wydobły spod gruzów szczątki poległych powstańców leżą na cmentarzu od wielu tygodni, czekając na pochowanie.

Kierownik cmentarza stara się usprawnić dotychczasowy stan rzeczy wlotkami rzeczami. Tymczasem, że sami nie można było rozkopać, nie wydaje się być dostatecznym argumentem.

Druga sprawa — to brak odpowiedniego dojazdu do mogiły, zarówno od strony ulicy Wolskiej, jak i ulicy gen. Sowińskiego. Do niedawna korzystano z bramy wjazdowej cywilnego cmentarza katolickiego (parafia ul. Berna 70). Obecnie parafia wolska wyperowała bramę i nie pozwala korzystać z niej kierowcom Cmentarza Powstańców. Tak, że transport z prochami poległych przebiega przez tereny sąsiadujące z cmentarzem przedsiębiorstwa „Państwowe Zakłady Trakcyjne i Samochodowe”.

Na cmentarzu spoczywa około 10 tysięcy poległych. Poza tym we wspólnej mogiła pochowano w roku ubiegłym ponad 100 spalonych nieznanych osób. Cmentarz ma przyjęść wszystkie ekshumowanych z okresu powstania.

W ciągu trzech lat od odkrycia nieopóźnione nie uczyniono nic, aby miejsce święte dla każdego warszawiaka nadal odpowiedni wygląd. Lepiej ma być uniemożliwia nie tylko przetrwać, ale przedostanie się pieszka w głąb cmentarza. Dotychczas nie postarano się także o posłowie chędy przewoźniczego parkami.

Apelujemy do Stołecznej Rady Narodowej o jak najszybsze zajęcie się tą sprawą. (w. h.)

„Głos Ludu” 1947, nr 91 (AAN) ♦ „Głos Ludu” (“Voice of the People”) 1947, no. 91 (AAN)

Cmentarz Powstańców Warszawy na Woli Warsaw Insurgents Cemetery in Wola

Pomnik „Polegli Niepokonani” na Cmentarzu Powstańców Warszawy na Woli według projektu Gustawa Zemła, odsłonięty we wrześniu 1973 r., 2013, fot. V. Urbaniak ♦ “The Warsaw Fallen Unconquerable” monument in the Warsaw Insurgents Cemetery in Wola, designed by Gustaw Zemła, revealed in September 1973, 2013, photographer V. Urbaniak

Tablica pamiątkowa przy pomniku „Polegli Niepokonani” w Warszawie, 2013, fot. V. Urbaniak ♦ Commemorative plaque near the “The Warsaw Fallen Unconquerable” monument, 2013, photographer V. Urbaniak

Widok współczesny Cmentarza Powstańców Warszawy, 2013, fot. V. Urbaniak ♦ A contemporary view of the Warsaw Insurgents Cemetery, 2013, photographer V. Urbaniak

Nagrobek na mogile poległych i spalonych w czasie powstania na ulicy Wolskiej, 2013, fot. V. Urbaniak ♦ Gravestone on the grave of the fallen and burnt alive during the Uprising on Wolska Street, 2013, photographer V. Urbaniak

Mogila ofiar narodowości żydowskiej rozstrzelanych na boisku Klubu Sportowego „Skra”, 2013, fot. V. Urbaniak ♦ Grave of Jewish victims shot on the grounds of the Sports Club “Skra” playing field, 2013, photographer V. Urbaniak

Mogila obrońców Warszawy poległych w latach 1939–1944, 2013, fot. V. Urbaniak ♦ Grave of the defenders of Warsaw fallen in years 1939–1944, 2013, photographer V. Urbaniak

Mogila ofiar spalonych przed kościołem św. Wojciecha na Woli, 2013, fot. V. Urbaniak ♦ Grave of the victims burnt alive in front of the St. Wojciech Church in Wola, 2013, photographer V. Urbaniak

Materiały do wystawy pochodzą ze zbiorów: ♦ The materials for the exhibition come from the collections of:

AAN – Archiwum Akt Nowych ♦ The Central Archives of Modern Records in Warsaw
AGAD – Archiwum Główne Akt Dawnych ♦ The Central Archives of Historical Records in Warsaw
APW – Archiwum Państwowe m.st. Warszawy ♦ The State Archive of the Capital City of Warsaw
NAC – Narodowe Archiwum Cyfrowe ♦ The National Digital Archives
PAP – Polska Agencja Prasowa ♦ The Polish Press Agency